

Załącznik do uchwały Nr III.21.2014

z dnia 29 grudnia 2014 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BOGUCHWAŁA aktualizacja na lata 2014 – 2017

Urząd Miejski w Boguchwale

ul. Doktora Tkaczowa 134

36-040 Boguchwała

SPIS TREŚCI

1. Wstęp.....	3
1.1. Podstawa prawna	3
1.2. Cele programu w oparciu o ustawę z dnia 23 lipca 2003 r. O ochronie zabytków i opiece nad zabytkami	4
1.3. Zakres uprawnień, kompetencji i ochrony w świetle ustawy O ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.....	5
1.4. Strategia Rozwoju Społeczno – Gospodarczego Gminy Boguchwała na lata 2008 – 2015 i kierunek działań w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.....	7
1.5. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Boguchwała w odniesieniu do zabytków znajdujących się na terenie gminy.....	8
 2. Ochrona zabytków w dokumentach krajowych i wojewódzkich i powiązanie z nimi Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami	11
 3. Ogólna charakterystyka zabytków gminy Boguchwała.....	14
3.1. Krótka nota na temat gminy.....	14
3.2. Zabytki nieruchome objęte prawnymi formami ochrony.....	18
3.3. Zabytki ruchome	34
3.4. Zabytki archeologiczne	36
3.5. Zabytki techniki i przemysłu	36
 4. Obiekty postulowane do wpisu do rejestru zabytków	40
 5. Założenia programowe i polityka Gminy w zakresie ochrony i opieki na zabytkami	45
5.1. Główne założenia i zadania do realizacji w omawianym zakresie	46
5.2. Działania w kierunku ochrony zabytków i opieki nad nimi na terenie Gminy Boguchwała	47
5.3. Ochrona wartości niematerialnych.....	54
5.4. Działania popularyzujące opiekę i ochronę zabytków oraz edukacyjne mające na celu kształtowanie zachowań społecznych	55
5.5. Zadania Gminy Boguchwała w kierunku ochrony zabytków i opieki nad nimi	56
5.6. Monitoring	57
 6. Źródła finansowania	58
 7. Wykaz obiektów i stanowisk archeologicznych gminnej ewidencji zabytków –	61

1. Wstęp

Dziedzictwo kulturowe, to materialne i duchowe dzieło minionych czasów. To również dorobek naszych czasów. Niejednokrotnie dziedzictwo kulturowe kojarzymy z archeologią, architekturą i sztuką. Zapominamy o dawnych formach gospodarowania (sposób uprawy roli, sposoby produkcji wyrobów charakterystycznych tylko dla danego regionu) i wielu innych przejawach życia i rozwoju lokalnego społeczeństwa, które również stanowią dziedzictwo kulturowe.

Świadome pragnienie ratowania i ochrony zabytków staje się coraz powszechniejsze wśród lokalnej ludności Gminy Boguchwała. Należy zwrócić uwagę na to, aby obiekty o złym stanie technicznym, nieremontowane czy wręcz ruiny nie były kojarzone z gminą, wręcz przeciwnie – niech staną się jej wizytówką. Program opieki nad zabytkami jest nie tylko wymogiem ustawowym, lecz przede wszystkim potrzebą społeczeństwa. Po wprowadzeniu staje się on również elementem upowszechniającym wiedzę o zabytkach i pomocą w ich ochronie i opiece. Miasto, wieś czy dany obszar nigdy nie staną się atrakcyjne turystycznie, gdy zabytki z ich terytorium będą zaniedbane i niewłaściwie promowane. Szczególny urok zadbanych zabytków i ich obejście tworzą szczególny, specyficzny klimat miejsca, do którego z chęcią powracać będą turyści a nawet sami mieszkańcy gminy.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Boguchwała na lata 2014 – 2017 ma charakter uzupełniający w stosunku do innych aktów planowania w gminie. Program ten nie jest aktem prawa miejscowego, lecz dokumentem administracyjnym obejmującym zakres propagowania działań dotyczących prac związanych z ochroną zabytków czy krajobrazu kulturowego oraz upowszechnianiu i promowaniu dziedzictwa kulturowego. Stanowić może fundament współpracy między samorządem gminnym, właścicielami zabytków oraz Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, która rozwijana w kolejnych latach powinna zaowocować samymi korzyściami z tą najważniejszą – zachowaniem naszego dziedzictwa kulturowego dla potomnych.

1.1. Podstawa prawna

Zgodnie z art. 7 ust 1 pkt. 9 Ustawy z dnia 8 marca 1999 r. o samorządzie gminnym (Dz.U.2013.594. j.t. z późn. zmianami) w zakresie własnych zadań gmin, znajdują się sprawy dotyczące ochrony i opieki nad zabytkami. Według ustawy z dnia 23 lipca 2003 o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U.2003.162.1568 z późn. zmianami), na gminie spoczywa obowiązek sporządzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na okres 4 lat, uwzględnianiu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji

strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków przekazywania wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków w terminie nie dłuższym niż 3 dni przyjęte zawiadomienie o odkryciu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem lub zabytkiem archeologicznym. W/w ustawa określa również zasady ochrony i opieki nad zabytkami, podaje definicję zabytku, wyznacza kompetencje organów ochrony – administracji rządowej jak również samorządowej, sposoby finansowania opieki, itp.

1.2. Cele programu w oparciu o ustawę z dnia 23 lipca 2003 r. O ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Boguchwała na lata 2014 – 2017 bazujący na wersjach przytaczanej wyżej ustawy ma na celu:

- Zaznajomienie z dziedzictwem kulturowym, historią oraz zabytkami Gminy Boguchwała; w szczególności z wykazem obiektów znajdujących się w Rejestrze Zabytków Województwa Podkarpackiego (RZWP) oraz Gminną Ewidencją Zabytków (GEW);
- Wykazanie zabytków typowanych do wpisu do RZWP;
- Zapoznanie z prawnymi uwarunkowaniami dotyczącymi ochrony i opieki nad zabytkami;
- Zidentyfikowanie wymogów dotyczących kierunków działań dążących do zahamowania procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do polepszenia stanu ich zachowania;
- Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- Podejmowanie działań w kierunku zwiększenia atrakcyjności zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie idei sprzyjających zwiększeniu środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- Określenie warunków współdziałania z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- Podejmowanie inicjatyw umożliwiających powołanie do życia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

1.3. Zakres uprawnień, kompetencji i ochrony w świetle ustawy O ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Wprowadzając Gminny Program Opieki nad Zabytkami należy przede wszystkim określić pojęcie zabytku. Potoczne rozumienie słowa „zabytek” czy określenie „zabytkowy” nie budzi kontrowersji – jest to stary kościół, zamek, dawne klejnoty czy obrazy. Jednak naukowe zdefiniowanie nie jest już tak proste – różne dziedziny nauki, np. historia sztuki, architektura, filozofia, nie określiły jednej uniwersalnej charakterystyki tego pojęcia. Definicję potrzebną w ustawodawstwie i postępowaniu administracyjnym określiły przepisy prawa. Zgodnie z art. 3 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami – „**zabytek** to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich część lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową, która predestynuje je do szczególnego traktowania i ochrony¹”. Tak więc obiekt – przedmiot lub nieruchomość gruntowa lub budynkowa – powinna mieć cechy rzeczy związanej z działalnością człowieka w przeszłości, która jest wartościowa w sferze materialnej i niematerialnej oraz istotna dla społeczeństwa. Obecnie zabytki nie mają określonej cechy wartościującej je, ale różnicuje się sposób ich ochrony – umieszczając w odpowiedniej rangi rejestrach i ewidencjach.

Cytowana ustawa wprowadza jednocześnie definicję ochrony i opieki nad zabytkiem. Opieka nad konkretnym zabytkiem jest prowadzona głównie przez właściciela lub użytkownika zabytku. Polega ona na zapewnieniu warunków do wszelkich działań mających na celu prawidłowe utrzymanie obiektu zabytkowego i zachowanie jego wartości. I tak w kolejności szerszego znaczenia (patrz art. 4 ustawy) „Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;

¹ Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

„Art. 5. Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury²”.

Opieka nad zabytkami – to zapewnienie warunków do zachowania dobrego stanu zabytku – w tym przez prace remontowe i konserwatorskie- oraz umożliwienie poznawania jego historii i wartości. Obowiązek opieki nad zabytkiem spoczywa na jego właścicielu lub użytkowniku.

W myśl ustawy ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

„1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,

² Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
 - e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. Nr 85, poz. 539, z 1998 r. Nr 106, poz. 668, z 2001 r. Nr 129, poz. 1440 oraz z 2002 r. Nr 113, poz. 984),
 - f) instrumentami muzycznymi,
 - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - b) cmentarzyskami,
 - c) kurhanami,
 - d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej³.

Zabytki archeologiczne są to ślady życia człowieka i przedmioty pochodzące z dawnych epok, których elementy są odnajdywane i wydobywane w czasie prac ziemnych czy wykopaliskowych lub robót podwodnych czy eksploatacji nurkowych. Są wśród nich pozostałości historycznego osadnictwa, miejsc grzebalnych, relikty działalności gospodarczej i artystycznej ludzi. Wszystkie znalezione zabytki archeologiczne są chronione i stanowią własność Skarbu Państwa.

Ponadto „Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

1.4. Strategia Rozwoju Społeczno – Gospodarczego Gminy Boguchwała na lata 2008 – 2015 i kierunek działań w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami

Zgodnie z zapisami Strategii Rozwoju Społeczno – Gospodarczego na lata 2008 – 2015 na terenie Gminy Boguchwała, IV obszar działania strategicznego odnosi się do kultury. „Jest

³ Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

ona jednym z podstawowych elementów tworzących tożsamość społeczności lokalnej i wywiera ogromny wpływ na pozostałe obszary życia społeczno – gospodarczego. Zachowanie tożsamości kulturowej oraz kultywowanie tradycji są wsparciem w adaptacji polskiego społeczeństwa do integracji europejskiej. Działania przyczyniające się do rozwoju kultury są nieodzowne w dobie globalizacji i rewolucji informacyjnej społeczeństwa wiedzy. Życie kulturalne, szczególnie na obszarach wiejskich nie powinno się opierać jedynie na środkach masowego przekazu, lecz skupiać wokół lokalnych ośrodków życia kulturalnego wspieranych ze środków publicznych. Działania tego typu to:

1. Wspieranie gminnych organizacji i stowarzyszeń działających na rzecz rozwoju kultury i wypoczynku na terenie gminy;
2. Integracja społeczeństwa lokalnego „Nasza mała ojczyzna”;
3. Wspieranie kultywowania tradycji kulinarnych;
4. Działania na rzecz poznawanie innych kultur;
5. Wspieranie rozwoju umiejętności artystycznych wśród mieszkańców gminy;
6. Kultywowanie świąt narodowych i obrzędów ludowych;
7. Promowanie czytelnictwa.⁴”

1.5. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Boguchwała w odniesieniu do zabytków znajdujących się na terenie gminy

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Boguchwała formułuje politykę przestrzenną gminy i jest dokumentem, na podstawie którego są uzgadniane działania związane z zagospodarowaniem terenów w obrębie gminy. Zgodnie z treścią w/w studium „(...) stwierdza się, że główne uwarunkowania społeczne, infrastrukturalne, gospodarcze, przyrodnicze i kulturowe rzutujące na zagospodarowanie przestrzenne gminy związane są” z między innymi „stosunkowo wysoką wartością środowiska kulturowego, z uwagi na duże nasycenie walorami, na które składają się: zabytki architektury sakralnej, budynki o cechach zabytkowych wpisane do ewidencji zabytków, zabytkowe cmentarze, stanowiska archeologiczne, relikty zabytkowych założeń dworsko – parkowych i folwarcznych oraz przemysłowych, relikty tradycyjnej zabudowy niwowej,

⁴ Strategia Rozwoju Społeczno – Gospodarczego Gminy Boguchwała na lata 2008 – 2015

kapliczki i krzyże przydrożne⁵”. Aby nauczyć się prawidłowo gospodarować dziedzictwem kulturowym, należy uzmysłowić sobie, co tworzy tę spuściznę na obszarze Gminy, oraz zapoznać się z nią. Innymi słowy, na początku należy odpowiedzieć sobie na pytanie: Co to jest ?. W związku z powyższym nie jest możliwe dokonywanie zmian zagospodarowania przestrzennego Gminy Boguchwała bez „trzeźwego spojrzenia” na problematykę dotyczącą ochrony i opieki nad zabytkami.

Słusznym staje się być zapis stanowiący wytyczne dla określenia kierunków zmian Gminy Boguchwała w zagospodarowaniu przestrzennym: „utrzymanie tożsamości kulturowej gminy i wykorzystanie walorów zabytkowej zabudowy dla rozwoju turystyki i kultury, a tym samym rozwoju całej gminy; Uporządkowanie funkcjonalno - przestrzenne i estetyczne zabudowy, w tym rewitalizacja zespołów historycznych w nawiązaniu do tradycji⁶”.

W Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Boguchwała zostały wydzielone 4 strategiczne obszary – główne kierunki działania w rozwoju przy pełnym poszanowaniu wartości decydujących o jej tożsamości, przy jednoczesnym dążeniu do coraz wyższych standardów funkcjonalnych, infrastrukturalnych, estetycznych i środowiskowych w oparciu o kryteria historyczne, funkcjonalne, architektoniczne i przyrodnicze, kierunki zagospodarowania przestrzennego i wskazane przeznaczenie terenów. W odniesieniu do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami szczególnie ważnym obszarem jest obręb objęty ochroną konserwatorską, dotyczący zabytków chronionych z mocy w/w ustawy, takich jak:

- „OBIEKTY I ZESPOŁY W REJESTRZE ZABYTKÓW:

- 1) Boguchwała - zespół kościoła parafialnego p.w. św. Stanisława (kościół, plebania i ogrodzenie kościoła), wpisany do rejestru zabytków decyzją nr I -5340/58/76 z dnia 17 listopada 1976, KS. A – 987;
- 2) Boguchwała – zespół pałacowy (pałac, oficyna) wpisany do rejestru zabytków decyzją nr II-680/35/68 z dnia 31 maja 1968 r., KS. A – 335;
- 3) Boguchwała – późnobarokowy park wpisany do rejestru zabytków decyzją nr II-680/36/68 z dnia 29 maja 1968 r., KS. A – 336;
- 4) Zgłobień – zespół parkowo – dworski (spichlerz d. dwór z 2 poł. XVI w., dwór nowy I poł. XIX w.), wpisany do rejestru zabytków decyzją II-840/4/75 z dnia 31 maja 1975 r., KS. A. – 905;

⁵ Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Boguchwała

⁶ Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Boguchwała

- 5) Zespół kościoła parafialnego p.w. Św. Andrzeja (kościół, plebania, wikařówka),
A-181 z dnia 18 stycznia 2007 r.
- 6) Kaplica p.w. Św. Marka A- 137, z dnia 22 grudnia 2005 r.
- 7) Zespół kościoła p.w. Wszystkich Świętych parafii Zabierzów w Raclawówce
z otoczeniem A- 157 z dnia 16 sierpnia 2006 r.
- 8) Boguchwała – młyn ul. Cicha 28, wpisany do rejestru zabytków decyzją nr
5340/24/92 z dnia 18 maja 1992, KS. A – 1254;
- 9) Boguchwała – spichlerz z zespołu pałacowo- parkowego w Boguchwale Nr A-480 z
dnia 27 stycznia 2011 r.;
- 10) Boguchwała – brama wjazdowa do zespołu pałacowo-parkowego w Boguchwale A-
1227 z dnia 21 lutego 2014 r.;

Działalność inwestycyjna w w/w obiektach może być prowadzona na podstawie przepisów odrębnych, a wszelkie działania w obiektach i w obrębie działek, na których są usytuowane, wymagają pozwolenia WKZ.

- **OBIEKTY I ZESPOŁY** - wpisane do ewidencji WKZ. Wykaz w/w obiektów w „Wytycznych konserwatorskich” opracowany dla potrzeb zmiany studium, wymaga zgodnie z obowiązującymi przepisami odrębnymi aktualizacji, uwzględniającej stan istniejący oraz uzupełnienia o zespoły i obiekty, które zasługują na ochronę.
- **ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE** - punktowe i obszarowe stanowiska archeologiczne, proponowane do objęcia strefą ochrony archeologicznej „OW”. Zakres ochrony i nadzoru archeologicznego w przypadku prowadzenia prac ziemnych na terenie określonym strefami, każdorazowo ustala Wojewódzki Konserwator Zabytków.

Polityka w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego prowadzona przez władze samorządowe, będzie uwzględniać:

- a. strefy ochrony konserwatorskiej (do utworzenia ustaleniami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego):
 1. strefy ochrony konserwatorskiej „A” - obejmujące zespoły i obiekty wpisane do rejestru zabytków wraz z otoczeniem oraz inne najcenniejsze obiekty wpisane do ewidencji.
 2. strefy otuliny zespołów i obiektów „B” - obejmujące zespoły i obiekty cenne kulturowo, nie wpisane do rejestru zabytków oraz tereny sąsiadujące ze strefami ochrony konserwatorskiej „A”.

3. strefy ochrony archeologicznej „OW” - obejmujące stanowiska archeologiczne.
4. strefy ochrony ekspozycji „E” - obejmujące tereny, których sposób zagospodarowania ma wpływ na ekspozycję zespołów i obiektów zabytkowych w krajobrazie.
5. strefy ochrony krajobrazu kulturowego „K” – (nie przedstawione na rysunku studium).

Zasady ochrony krajobrazu kulturowego winny być ustalone miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego.

- b. ochronę przestrzeni przekształconych historycznie, z wieloma elementami kulturowymi, zwłaszcza w miejscowościach Lutoryż, Niechobrz i Zgłobień.
- c. działania zmierzające do estetyzacji wnętrz urbanistycznych i architektonicznych.

Dla ochrony wartości dziedzictwa i krajobrazu kulturowego najistotniejsze jest zapewnienie warunków dla kontynuacji procesu zagospodarowania obszaru (zespołów osadniczych, siedlisk, form zabudowy, przestrzeni otwartej) na zasadach ciągłości kulturowej”.⁷

2. Ochrona zabytków w dokumentach krajowych i wojewódzkich i powiązanie z nimi Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami

W dniu 21 września 2004 r. Rada Ministrów przyjęła Narodową Strategię Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 oraz Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020. Dokumenty te tworzą szkielet dla nowoczesnego mecenatu państwa w dziedzinie kultury, dla nowoczesnej polityki kulturalnej kraju działającej w realiach rynkowych oraz dla wspólnoty Polski z Unią Europejską.

Przyjęto dwa podstawowe zamierzenia, których celem mają być działania zmierzające do zrównoważonego rozwoju kulturalnego wszystkich regionów w kraju. Są to:

1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe w celu poprawienia stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów.
2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego.

Zgodzono się, że dziedzictwo kulturowe może być podstawą rozwoju i upowszechniania kultury jak również znaczącym potencjałem regionów, który ma stanowić

⁷ Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Boguchwała

o ich konkurencyjności dla turystyki czy inwestycji. Zgodnie z powyższym stwierdzeniem opracowano Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”, który ma służyć wprowadzeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury w zakresie spuścizny kulturowej kraju.

Ma on na celu poprawę stanu i dostępności zabytków poprzez:

- „–tworzenie warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w sferze dokumentacji i ochrony zabytków,
- kompleksową rewaloryzację zabytków i ich adaptację na cele społeczne,
- zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości,
- tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- promocję polskiego dziedzictwa kulturowego w Polsce i za granicą,
- wzmocnienie zasobów ludzkich w sferze ochrony zabytków,
- podnoszenie świadomości społecznej dotyczącej dziedzictwa kulturowego,
- zabezpieczenie zabytków i archiwaliów przed nielegalnym wywozem za granicę.”⁸

Nie mniej ważną rolę w rozpatrywanej kwestii stanowią zapisy w Strategii Rozwoju Województwa Podkarpackiego na lata 2007 – 2020. Zgodnie z priorytetem nr 3 Rozwój Kultury; kierunek działania nr 2 – kształtowanie kulturowej tożsamości regionalnej. Identyfikowanie się lokalnej społeczności z osiedlonym przez nią obszarem (regionem) uważane jest współcześnie za jeden z główniejszych elementów jego rozwoju. Tożsamość regionalna wymieniana jest wśród czołowych składowych procesu unowocześniania warunków życia.

„Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej zapewnia ochronę dziedzictwa kulturowego i dostępu do wartości kulturowych, przy kierowaniu się zasadą równoważonego rozwoju społeczeństwa. Wymaga to:

- ugruntowania zasady zrównoważonego rozwoju jako podstawy trwałej polityki społecznej, kulturalnej i przestrzennej Podkarpacia,
- zachowania dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń, a także rewaloryzacji i rewitalizacji kulturowo zdegradowanego środowiska.

Biorąc pod uwagę te założenia, jednym z głównych celów, który przyjęto do rozwoju kultury województwa podkarpackiego jest kształtowanie jego tożsamości kulturowej. Oznacza to

⁸ Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”

tworzenie - wokół dotychczasowego dziedzictwa kulturowego i tradycji - podkarpackiej świadomości regionalnej. Dokonywać się ono powinno poprzez zachowanie i odbudowę dziedzictwa kulturowego, wspieranie twórczości artystycznej oraz ochronę krajobrazu kulturowo-przyrodniczego wsi i miast.

Wiele celów, które przyjęto w Programie rozwoju kultury województwa, wymaga w fazie realizacji dużej mobilizacji społecznej, możliwej do osiągnięcia jedynie przez społeczność zintegrowaną. Okazje do integracji dają wprowadzone konkretne przedsięwzięcia, jednak na ogół wytworzone w takich okolicznościach więzi okazują się dosyć słabe. Trwała integracja może powstać jedynie wokół trwałych wartości, takich jak kultura i tradycja. Dlatego tak ważne jest powodzenie procesu kształtowania tożsamości kulturowej Podkarpacia.

Wkład w realizację tego celu mogą wnieść wszystkie społeczności lokalne regionu i wszyscy mieszkańcy, wszystkie struktury administracyjne - regionalne i lokalne. Konflikty bieżące i zadawnione powinny zastąpić współpraca ze świadomością, że przez wspólne działanie można osiągnąć więcej.

Ważnym celem strategicznym jawi się opracowanie przemyślanego rozwoju edukacji, nauki oraz ochrony, zarówno dóbr kultury rodzimej, jak i dorobku obecnych historycznie na tej ziemi mniejszości narodowych.

Wzmacnianiu regionalnych więzi kulturowo-społecznych mieszkańców województwa podkarpackiego będą służyć:

- wspieranie pielęgnowania polskości oraz rozwój i kształtowanie świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej,
- wspieranie udostępniania dorobku kultury w taki sposób, by stawał się podstawą kształcenia wrażliwości emocjonalnej człowieka, ułatwiał wartościowanie, trafne wybory estetyczne i etyczne, pobudzał i rozwijał aktywność i świadome uczestnictwo kulturalne,
- propagowanie wiedzy o regionie i „małych ojczyznach” – zwłaszcza wśród młodzieży szkolnej
(organizacja wycieczek turystyczno-krajoznawczych, wyznaczanie „szlaków kulturowo - historycznych”),
- promocja korzyści ze współpracy kulturalnej społeczności i władz w ramach regionu,
- ochrona dóbr kultury materialnej (w szczególności zabytków nieruchomych, tak architektury miejskiej jak i wiejskiej, oraz zabytków ruchomych - wytworów sztuki czy rzemiosła),
- zachowanie innych wartości środowiska kulturowego i przyrodniczego przy uwzględnieniu potrzeb przyszłych pokoleń,

- wspieranie twórczości artystycznej o znaczeniu ogólnonarodowym, regionalnym i lokalnym, której źródła tkwią w dziedzictwie regionu,
- ochrona krajobrazu kulturowego wsi podkarpackiej i małych miast,
- wspieranie działalności telewizji regionalnej oraz Radia Rzeszów ukierunkowanych na promowanie kultury. Silniej wspierane będzie i chronione dziedzictwo kultury zarówno tej o znaczeniu ogólnonarodowym, jak i regionalnym i lokalnym. Sprzyjać to powinno wytworzeniu się i wzmacnianiu poczucia tożsamości regionalnej.”⁹

3. Ogólna charakterystyka zabytków gminy Boguchwała

Dokonanie ogólnego scharakteryzowania zasobu zabytkowego Gminy Boguchwała ma na celu ustalenie obiektów i zespołów obiektów, które należy chronić oraz objąć opieką.

3.1. Krótka nota na temat gminy

Historia gminy Boguchwała sięga XIV wieku. W procesie osadnictwa na tym terenie istotną rolę odegrały rzeki: Wisłok wraz z jego dopływem (Lubcza), jak również lasy, które dostarczały zwierzyny, pożywienia i drewna. Osady powstałe w tamtym czasie zachowały w większości swoje pierwotne nazwy - z wyjątkiem Boguchwały, która przez trzy i pół wieku, tj. od 1373 r. do 1728 r. występowała w dokumentach jako Piotraszówka. Przypuszcza się, że parafia w Zabierzowie powstała przed 1409 rokiem, Zwińczycy ok. 1460r. (rozwiązana została w drugiej połowie XVI wieku) i Piotraszówce ok. 1461 r.

W okresie staropolskim tereny te znajdowały się na styku ziemi sanockiej w województwie ruskim i sandomierskiej w małopolskim, między wojnami światowymi należały do powiatu rzeszowskiego w województwie lwowskim. W wyniku zmian administracyjnych po 1944 r. weszły w skład województwa rzeszowskiego, pozostając nadal częścią powiatu rzeszowskiego. Po ostatniej reformie administracyjnej kraju z 1999r. gmina Boguchwała znajduje się w powiecie rzeszowskim i jest częścią nowo powstałego województwa podkarpackiego. Graniczy ona z sześcioma gminami: Świlczą, Rzeszowem, Tyczynem, Lubenią, Czudcem, Iwierzycami.

Dogodne połączenia komunikacyjne czynią gminę Boguchwała łatwo dostępną dla turystów oraz interesującą dla inwestorów. Istotne znaczenie dla gminy ma również jej położenie w sąsiedztwie Rzeszowa, jak również dobra komunikacja drogowa z międzynarodowym lotniskiem w Jasionce. Gmina Boguchwała prezentuje się korzystnie również pod względem

⁹ Strategii Rozwoju Województwa Podkarpackiego na lata 2007 – 2020

walorów krajobrazowych, leży bowiem na granicy Pogórza Rzeszowskiego i Pogórza Dynowskiego, które charakteryzuje się falistą rzeźbą terenu.

Naturalnym uzupełnieniem krajobrazu tej gminy są przywracające pamięć minionych stuleci zabytki kultury materialnej – najstarsze datowane na początek XVIII wieku. Dwory ziemiańskie możemy napotkać w Boguchwale i Zgłobniu, barokowe kościoły w Boguchwale, Zabierzowie i Zgłobniu. Umiejętność czytania krajobrazu pozwala odtworzyć dawne trakty przydrożnych kapliczek, które to właśnie wraz z przydrożnymi figurami wkomponowały się w pejzaż polnych dróg.

Na podstawie badań archeologicznych można określić najstarsze ślady osadnictwa na danym obszarze. W Boguchwale tego rodzaju badania rozpoczęły się jeszcze przed II wojną światową. W 1933 r. na terenie cegielni należącym do rodziny Angermanów i w okolicy stacji kolejowej w Boguchwale Franciszek Kotula odkrył kilka jam zawierających obiekty archeologiczne datowane na okres rzymski, a także luźne znaleziska charakterystyczne dla kultury ceramiki wstęgowej rytej.

Brak dokumentu lokacyjnego Piotraszówki uniemożliwia ustalenie daty jej powstania. Nieznane jest też nazwisko pierwszego zasadzcy. Można natomiast stwierdzić, że wieś powstała w drugiej połowie XIV wieku, tj. pomiędzy rokiem 1354 a 1373. Pierwsza z tych oznacza lokację Rzeszowa, druga to najstarsza informacja źródłowa o Piotraszówce, odnotowana przy okazji lokalizacji na prawie magdeburskim sąsiedniego Lutoryża.

24 maja 1373 r. w Sanoku książę Władysław Opolczyk, pan na Rosi, nadał Janowi Gołemu rodem ze Śląska obszar ziemi, na którym polecił mu osadzić wieś Lutoryż na prawie magdeburskim. W dokumencie lokacyjnym Lutoryża wymieniono Piotraszówkę i Niechobrz, co stanowi dla tych wsi źródłowy początek. W dziejach XV-wiecznej Piotraszówki pierwszorzędną rolę odegrał Mikołaj Piotraszewski, wywodzący się z drobnej szlachty, występujący w dokumentach również jako Mikołaj z Piotraszówki.

W drugiej połowie XVI wieku Piotraszówka weszła w skład latyfundium Ligęzów, właścicieli Rzeszowa. Pierwszym przedstawicielem tej rodziny, który posiadał Piotraszówkę, był Mikołaj spytek Ligęza z Borku. Był on właścicielem Piotraszówki od ok. 1580 – 1596 r. W latach 1596 – 1611 wieś była własnością jego bratanka Andrzeja Ligęzy, który to następnie pozostawił ją swojemu synowi Hiacyntowi. W roku 1624 Ligęzowie skutecznie odpierali w piotraszowskim dworze atak Tatarów, których znaczna część poległa w wodach Wisłoka przy próbie sforsowania rzeki. Następnie na ponad 70 lat, tj. od 1650 do 1724 roku Piotraszówka stała się własnością Ustrzyckich. Dziedzic Ustrzyk Dolnych, Maciej Stanisław Ustrzycki, był właścicielem Piotraszówki w latach 1650 – 1683, zaś potem – do 1724 roku –

przeszła na własność jego syna Klemensa. Dla Piotraszówki był to niepomysłny okres, charakteryzujący się przede wszystkim upadkiem gospodarczym, na co wpływ miała sytuacja polityczna (obecność obcych wojsk i związane z tym obciążenia) oraz rujnujące w skutkach klęski żywiołowe: gradobicie, szarańcza, niszczące wylewy Wisłoka i klęski nieurodzaju.

W 1724 roku Teodor Lubomirski kupił od Klemensa Ustrzyckiego kompleks dóbr w okolicy Rzeszowa, tj. Piotraszówkę i kilka okolicznych folwarków, takich jak: Błędowa Zgłobieńska, Lutoryż, Nosówka, Raclawówka, Wola Zgłobieńska, Zgłobień. W owym czasie dobra te znajdowały się w ruinie gospodarczej. Dla poprawy sytuacji ekonomicznej uzyskał on w 1728 r. od Augusta II prawo nadania wsi Piotraszówka praw miejskich oraz nadania jej nowej nazwy – Boguchwała, co symbolicznie oznaczało rozpoczęcie nowej epoki w dziejach tej miejscowości.

Lokacja nowego miasta nie powiodła się, a Boguchwała nie nabrała cech charakterystycznych dla zabudowy miejskiej. Planowany przez Teodora Lubomirskiego dynamiczny rozwój Boguchwały nie nastąpił. Na skutek niepowodzeń politycznych nie udało się mu również stworzyć porównywalnego z Rzeszowem ośrodka miejskiego, o co początkowo usilnie zabiegał. Lata 1725 – 1735 należy uznać za dekadę wyjątkowo pomyślną w dziejach Boguchwały. Trzeba jednak mieć świadomość, że ową świetność możemy odnieść wyłącznie do architektury. W tym czasie Teodor Lubomirski zbudował kompleks kościelno-pałacowy, który w znacznej części zachował się do naszych czasów i został wpisany do katalogu dóbr kultury narodowej. Równocześnie z budową letniej rezydencji księcia Lubomirskiego wznoszona nową świątynią. W latach dwudziestych XVIII wieku drewnianemu kościołowi w Boguchwale groziło zawalenie. Teodor Lubomirski w 1725 r. uzyskał więc od biskupa przemyskiego pozwolenie na rozebranie drewnianego kościoła i zgodę na budowę w tym miejscu nowej murowanej świątyni. Prace postępowały szybko i budowa została ukończona w 1727 r. Sufragan przemyski bp Andrzej Pruski 31 sierpnia 1729 r. konsekrował świątynię pod wezwaniem św. Stanisława Biskupa Męczennika.

Teodor Lubomirski w 1745 r. na krótko przed śmiercią w Ujazdowie sporządził testament, w którym zabezpieczył żonę i dzieci. Po jego śmierci rozpoczął się rodzinny spór o sukcesję. M.in. syn Kasper otrzymał zamek w Ujazdowie, zaś bratankowie odziedziczyli Boguchwałę, Łańcut i Przeworsk. W 1745 r. Boguchwała znalazła się w rękach Antoniego Lubomirskiego, od którego w 1763 r. zadłużone dobra boguchwalskie kupił Paweł Starzyński. Był on ostatnim właścicielem Boguchwały w dobie staropolskiej. 31 sierpnia 1773 r. zmarł w Boguchwale i został pochowany w podziemiach kościoła, o czym informuje tablica wmurowana w ścianę w świątyni.

Na początku XIX wieku Boguchwała stała się własnością rodu Straszewskich, którzy wywodzili się z Wielkopolski, skąd w połowie XVII wieku przenieśli się do województwa krakowskiego. Florian Straszewski, ziemianin i działacz społeczny, został właścicielem dominium Boguchwała w 1805 r. W 1817 r. Straszewscy sprzedali podkrakowskie dobra rodowe i osiedlili się w Boguchwale, Lutoryżu i Zgłobniu. W 1818 r. Stanisław Straszewski otrzymał po przyrodnim bracie Florianie majątek Boguchwała-Lutoryż, który w 1848 r. został podzielony pomiędzy jego synów: Henryka, który zamieszkał w Boguchwale i Ryszarda – zamieszkał w Lutoryżu. Bracia Straszewscy odegrali ważną rolę w życiu społecznym i gospodarczym powiatu rzeszowskiego. W 1886 r. przyczynili się do uruchomienia szkoły ludowej w Boguchwale, oddając na ten cel grunt, materiał budowlany oraz niezbędne środki. W 1901r., po blisko 100 latach obecności w Boguchwale, Straszewscy sprzedali swoje dobra i wrócili w okolice Krakowa. Majątek dworski Boguchwała – Lutoryż wystawiono na licytację; dobra te kupił inż. Zenon Suszycki pochodzący z Litwy. Po jego śmierci, w czerwcu 1913r. majątek dworski Boguchwała – Lutoryż stał się formalnie własnością wdowy po nim Wandy Suszyckiej. W 1921 r. wypełniła ona wolę zmarłego męża i na mocy testamentu przekazała majątek na cele społeczne. Na tych gruntach powstała Fundacja Naukowo-Rolnicza im. Zenona i Wandy Suszyckich w Boguchwale. Celem fundacji było popieranie nauki w zakresie gospodarstwa rolnego i leśnego oraz prowadzenie stacji doświadczalnych związanych z hodowlą bydła. Od 1926 r. fundacja ta występowała pod różnymi nazwami, niezmiennie jednak od ponad 80 lat realizuje podstawowe założenia zawarte w testamencie swoich fundatorów. W skali kraju jest to rzadki przypadek. Od 2005 r. statutowe obowiązki wypełnia Podkarpacki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Boguchwale.

Początki przemysłu w Boguchwale datuje się na drugą połowę XIX wieku. Do majątku dworskiego należały czynne piece wapiennicze, które czerpały surowiec z Niechobrza i Zgłobnia, szczególnie zasobnych w skały wapienne. W tym czasie technologia wypalania cegły była prymitywna. Nowości w tej dziedzinie wprowadzono dopiero w ostatniej dekadzie XIX wieku i na początku XX wieku. W 1905 r. inż. Klaudiusz Angerman założył nową cegielnię na miejscu starej, dając zatrudnienie blisko 40 robotnikom. W dobie rozwoju gospodarki kapitalistycznej położenie Boguchwały zaczęło mieć coraz większe znaczenie. Sąsiedztwo Rzeszowa, a także linia kolejowa oraz droga powiatowa zapewniająca połączenie z Podkarpaciem odegrały istotną rolę w rozwoju gospodarczym wsi. W 1890r. uruchomiono linię kolejową łączącą Rzeszów z Jasłem, której trasa przebiegała przez Boguchwałę. W tym czasie zbudowany został dworzec i most kolejowy, które do dziś są symbolem początków przemysłu w Boguchwale i żywym wspomnieniem zachodzących

wówczas zmian. Zasadnicze przeobrażenia w gospodarce Boguchwały związane były z rozpoczęciem budowy fabryki porcelany jesienią 1938 r. w ramach Centralnego Okręgu Przemysłowego. W 1941 r. fabryka została przekształcona w spółkę o nazwie: Fabryka Porcelany Boguchwała inż. S. Syska Spółka z o.o. W 1948 r. fabryka porcelany została przejęta na własność państwa na mocy ustawy o nacjonalizacji przemysłu.

Współczesna gmina Boguchwała zaliczana jest do najbardziej zurbanizowanych na Podkarpaciu. Dysponuje dobrze rozwiniętą infrastrukturą techniczną oraz imponującym, w skali regionu, lecz nierównomiernie rozlokowanym potencjałem gospodarczym.

W lipcu 2006 r. odbyły się konsultacje społeczne z udziałem mieszkańców Boguchwały, których celem było zasięgnięcie opinii na temat zmiany statutu miejscowości. W pozostałych sołectwach gminy konsultacje te przeprowadzono w ramach zebrań wiejskich. Rada Gminy uznała wynik konsultacji społecznych za przyzwolenie na nadanie Boguchwale statusu miasta. W marcu 2007 r. Rada Gminy Boguchwała wystąpiła za pośrednictwem Wojewody Podkarpackiego do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z wnioskiem o nadanie miejscowości Boguchwała praw miejskich i ustalenie granic. 18 kwietnia 2007 r. Rada Gminy otrzymała pozytywną odpowiedź strony rządowej. Z dniem 01.01.2008 r. miejscowość Boguchwała odzyskała utracone ponad 200 lat temu prawa miejskie. Obecnie Gmina Boguchwała jest gminą miejsko – wiejską, w skład której wchodzi 9 sołectw i jedno miasto.

3.2. Zabytki nieruchome objęte prawnymi formami ochrony

Rejestr zabytków Województwa Podkarpackiego prowadzi Podkarpacki Wojewódzki Konserwator Zabytków mający swoją siedzibę w Przemyśle przy ul. Jagiellońskiej 29. Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, obiekty wpisane do rejestru są chronione prawem. Na dzień sporządzania niniejszego programu w w/w rejestrze figuruje 10 obiektów i/lub zespołów zabytkowych znajdujących się na terenie Gminy Boguchwała.

Tab 1. Wykaz obiektów nieruchomych wpisanych do wojewódzkiego rejestru zabytków znajdujących się na terenie Gminy Boguchwała¹⁰

¹⁰ Gminna Ewidencja Zabytków

Lp.	Obiekt	Adres	Datowanie	Nr Decyzji	Data wpisu do rejestru zabytków
1	Zespół kościoła parafialnego p.w. Św. Stanisława; kościół, ogrodzenie z bramą i dwoma furtkami, plebania	Boguchwała, ul. Grunwaldzka	1727 r.	A-987	17.11.1976 r.
2	Zespół pałacowo-parkowy:				
	1. Pałac	Na terenie PODR	1725 r.	A-335	31.05.1968
	2. Figura Św. Jana Nepomucena	przy ogrodzeniu PODR; w rejonie przystanku autobusowego	k. XVIII w.	A-335	31.05.1968
3	Park późnobarokowy z otoczeniem	Przy PODR;	druga poł. XIX w.	A-336	31.05.1968
4	Młyn wodny	Boguchwała, ul. Cicha 4	druga poł. XIX w.	A-1254	18.05.1992 r.
5	Zespół Dworski				
	1. Dwór stary	Zgłobień, dz. nr 996/2	2 poł. XVI w.	A-905	31.05.1975
	2. Dwór nowy	Zgłobień, dz. nr 1005	k. XIX/pocz. XX w.	A-905	31.05.1975
	Zespół kościoła parafialnego p.w. Św. Andrzeja, kościół, plebania, wikařówka	Zgłobień, dz. nr 987, 990	1741 r., 1892 r., 1929 r.	A-181	18.01.2007
	Kaplica p.w. Św. Marka	Zgłobień, na Pasterniku	1763 r.	A-137	22.12.2005
6	Zespół kościoła parafialnego p.w. Św. Andrzeja, kościół, plebania, wikařówka	Zgłobień, dz. nr 987, 990	1741 r., 1892 r., 1929 r.	A-181	18.01.2007
7	Kaplica p.w. Św. Marka	Zgłobień, na Pasterniku	1763 r.	A-137	22.12.2005
8	Zespół kościoła p.w. Wszystkich Świętych parafii Zabierzów w Raławówce, kościół, mur ogrodzeniowy z kapliczką, 2 bramy, 2 bramki	Raławówka – Zabierzów	1719-1720 r.	A-157	16.08.2006 r.
9	Brama wjazdowa do zespołu pałacowo-parkowego w Boguchwale	Boguchwała, przy PODR	druga połowa XIX w.	A-1227	21.02.2014 r.
10	Spichlerz z zespołu pałacowo-parkowego w Boguchwale.	Boguchwała ul. Akacyjowa	druga poł. XIX w.	A-480	27.01.2011 r.

Poniżej w krótki sposób przedstawiono, umieszczone w w/w tabeli, zabytki nieruchome wpisane do wojewódzkiego rejestru.

Zespół kościoła p.w. Św. Stanisława w Boguchwale

W Skład zespołu kościelnego w Boguchwale wchodzi:

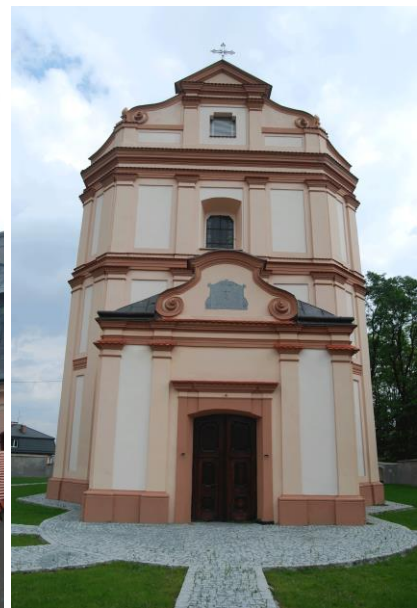
- a. Kościół p.w. Św. Stanisława;
- b. Plebania;
- c. Ogrodzenie kościoła.

Kościół barokowy wzniesiony w 1727 r. przez Teodora Lubomirskiego. Obiekt murowany z cegły, tynkowany. W trakcie remontu w 1903 r. zmieniono pokrycie dachowe z gontowego na blaszane i w miejscu przedsionka dobudowano niewielką kruchtę; zmieniono również hełm na wieży. Budynek kościoła wzniesiony na rzucie prostokąta ze ściętymi narożnikami od zachodniej strony. Obiekt jedno nawowy z absydą, do której od wschodniej strony przylega wieża. Od północy zakrystia – po przeciwnej stronie łoża kolatorska. Bryła budynku podzielona jest gzymsem na dwie kondygnacje. Dolna – wyższa – przedzielona dodatkowo gzymsem kordonowym. Gzymsy z pilastrami tworzą na obu częściach kondygnacyjnych system przecinających się i nachodzących na siebie płycin. Otwory okienne umieszczone w skrajnych przęsłach dolnej kondygnacji oraz środkowym przęśle kondygnacji wyższej. Podział zewnętrzny bryły odpowiada podziałowi wewnątrz kościoła. Budynek kryty jest dachem dwuspadowym o zaokrąglonym przyczółku nad absydą. Wieża trzykondygnacyjna nakryta dwustopniowym hełmem z lukarnami zwieńczonym kopułą. Fasada, po obu jej stronach, nad belkowaniem posiada zwieńczenie ze spływami wolutowymi. Do fasady przylega kruchta na rzucie kwadratu przykryta trójspadowym dachem; podobnie zwieńczona jak fasada. Nawa obiektu trójprzęsłowa z pilastrowymi podziałami; sklepienie kolebkowe. Środkowe przęsło nawy szersze. Absyda oddzielona od nawy półkolistym łukiem tęczowym i sklepiona kochowo. Zakrystia i łoża kolatorska stanowią dwa niewielkie aneksy – kształtem podporządkowane jednolitości bryły kościoła. Dość istotnym elementem w architekturze kościoła jest krypta z wejściem ulokowanym w podłodze prezbiterium, w której znajdować się miały prochy kolatorów kościoła w Boguchwale.¹¹

¹¹ Kościół w Boguchwale – zabytek architektury sakralnej – Nasz Czas, nr 2, 1998 r.

Fot. 1. Widok z ulicy Grunwaldzkiej na kościół p.w. Św. Stanisława Męczennika w Boguchwałe.¹²

Fot. 2, 3. Widok na wejście do kościoła p.w. Św. Stanisława Męczennika w Boguchwałe; część ogrodzenia z bramą główną.¹³

Ważnym elementem wystroju kościoła są polichromie, które malowane w latach dwudziestych XVIII wieku, zachowały się w stanie pierwotnym do czasów obecnych.

¹² Fotografia autor

¹³ Fotografia autor

Malowidła składają się przede wszystkim ze scen figuralnych, dekoracji ornamentalnej, plakiet i emblematów wraz z inskrypcjami.

Plebania usytuowana jest na północ od kościoła na planie prostokąta. Budynek murowany, parterowy, podpiwniczony z zaokrąglonymi narożnikami. Pokryta dachem niskim, naczółkowym. W 1996 roku gruntowny remont.

Obecne obiegające kościół ogrodzenie pochodzi z 1860 r. Fundatorem był Henryk Straszewski ówczesny dziedzic dóbr w Boguchwale. Jest ono kształtu owalnego z bramą główną i furtą (pierwotnie były trzy). Przy wejściu głównym znajduje się płyta kamienna z kartuszem herbowym upamiętniająca fundatora (data 1860 i litery H S).

Zespół pałacowo – parkowy w Boguchwale

Zespół pałacowy w Boguchwale został malowniczo usytuowany na rozległym obszarze opadającym znacznie na południowy – wschód, w otoczeniu parku od południa i wschodu, kościoła pod wezwaniem Św. Stanisława Męczennika od północy i zabudowy gospodarczej od zachodu. Obecny pałac stanowi fragment większej symetrycznej całości i składa się z piętrowego pawilonu i parterowego łącznika – składał się pierwotnie z trzech piętrowych pawilonów oraz dwóch parterowych łączników, jednak zniszczony pod koniec XVIII wieku nie został odbudowany w pierwotnej wersji. Człony te pomimo ujednolicenia zewnętrznej szaty architektonicznej różnią się nie tylko ilością kondygnacji, lecz przede wszystkim grubością murów szczególnie w miejscu ich wspólnej ściany – co świadczy o różnych fazach wyglądu i budowy obecnego obiektu. Rzut całości ma formę wydłużonego prostokąta, na który składają się rzuty prostokątne pawilonu i łącznika. Dach pawilonu mansardowy o dobrych proporcjach i zaokrągleniach w północnej stronie. Podział na kondygnacje zaznaczony jest gzymsem kordonowym. Okna nie posiadają naczółków ani opasek, co zwiększa wrażenie płaskości i linearności całości fasady.

Fot. 4. Widok na Piętrowy pawilon i parterowy łącznik – zespół pałacowy w Boguchwale¹⁴

Parterowy łącznik pałacu nakryty jest dachem dwuspadowym. Od wschodniej strony posiada galerię filarowo – arkadową z podcieniami stanowiącą najistotniejszy element plastyczny zachowanej części pałacu, pełniącą funkcję loggi. Elewacja od tej strony jest horyzontalna, dziewięciopolowa z otworami okiennymi jak w części parterowej pawilonu.

Do południowej ściany łącznika przylega parterowy budynek z nieznacznie wysuniętym ryzalitem – prawdopodobnie pozostałość po środkowym pawilonie, – o czym świadczą podobieństwa do istniejącego pawilonu (fragmenty artykulacji, grubości ścian, itp.)

¹⁴ Fotografia autor

Fot. 5. Widok na galerię z podcieniami pałacu w Boguchwale¹⁵

Późnobarokowy park w zespole pałacowym w Boguchwale

Istotnym komponentem założenia pałacowego był późnobarokowy park położony na wschód od pałacu, na wysokiej skarpie ukształtowanej tarasowo, opadającej w kierunku nieistniejącego stawu (osuszonego niestety jeszcze przed 1860 r.). Tarasy umocnione wysokimi murami z kamienia łamanego łączonego wapienną zaprawą, powiązane były schodami – tylko fragmentarycznie zachowanymi w części północnej parku. Na nich znajdowały się postumenty z wazonami. Główna oś przebiegała przez nieistniejący pawilon środkowy i odległą o kilkadziesiąt metrów wyspę (po dzień dzisiejszy znajdują się na niej pozostałości po stole z piaskowca).¹⁶

¹⁵ Fotografia autor

¹⁶ Zespół Pałacowy w Boguchwale – Karol Majewski

Fot. 6. Zróżnicowane poziomy terenu parku od strony wschodniej¹⁷

Na przedłużeniu linii pałacu, w południowo – wschodniej części parku znajduje się punkt wysokościowy w kształcie murowanego, spiralnego kopca wypełnionego ziemią. Prawdopodobnie centralny element tej części ogrodu – w chwili obecnej poddany rewitalizacji. Po przeciwnej stronie, wjazd do parku od północnej strony umożliwiała pięknie kuta, dwuwahadłowa brama wkomponowana w zabytkowe ogrodzenie. Przedmiotowa brama wjazdowa zespołu pałacowo-parkowego w Boguchwale, położona jest przy południowej granicy działki nr 1355/29, stanowiącej teren parku pałacowego. Wybudowana została na początku XX wieku (po 1901 r. a przed 1912 r. Brama stanowiła element głównego ciągu komunikacyjnego prowadzącego do pałacu. Obok bramy znajduje się piękna, kamienna polichromowana figurka św. Jana Nepomucena z XVIII w. W roku 1919 ostatnia właścicielka posiadłości, Wanda Suszycka postanowiła przeznaczyć majątek na utworzenie Fundacji Naukowo-Rolniczej. Obecnie na terenie zespołu pałacowo-parkowego funkcjonują Podkarpacki Ośrodek Doradztwa Rolniczego, Gminna Biblioteka Publiczna i Liceum Ogólnokształcące

Fot. 7. Brama wjazdowa na teren pałacowo – parkowy; figura Św. Jana Nepomucena¹⁸

¹⁷ Fotografia autor

¹⁸ Fotografia autor

Młyn w Boguchwale

Znaczącym zabytkiem architektury przemysłowej jest Młyn Wodny zlokalizowany przy ul. Cichej w Boguchwale. Obiekt murowany z cegły w znacznej części otynkowany. Niepodpiwniczony składający się z trzech integralnie złączonych ze sobą części; rzut w kształcie litery „L”. Poszczególne „elementy” budynku, w zależności od kształtowania terenu, są jedno- lub dwukondygnacyjne; w wyższych partiach poddasza użytkowe. W chwili obecnej młyn popada w ruinę. Prywatny właściciel niestety nie wywiązuje się z obowiązku jego ochrony i opieki nad nim w należyty sposób.¹⁹ Tradycje młynarstwa w Boguchwale sięgają początków osady a rozwinęły się szczególnie w drugiej połowie XIX wieku. Młyn w Boguchwale zbudowany według nowych wzorów w latach 70 XIX wieku zastąpił stary obiekt. Był on własnością Straszewskich i w ówczesnych latach dawał systematycznie duże dochody gdyż najbliższe okolice w tym przedmieście Rzeszowa.

Fot. 8. Młyn Wodny w Boguchwale; widok od strony południowo – wschodniej w kierunku ul. Cichej²⁰

¹⁹ Boguchwała – S. Wnęk

²⁰ Fotografia Gminna Ewidencja Zabytków

Zespół parkowo – dworski w Zgłobniu

W skład zespołu parkowo – dworskiego w Zgłobniu wchodzi: dwór oraz spichlerz. Budynek dworski został wzniesiony w I poł. XIX wieku. Jest on murowany z cegły, otynkowany. Bryła opiera się na rzucie prostokąta i stanowi jedną kondygnację z podpiwniczeniem. We frontowej elewacji portyk na czterech filarach, w narożniku północno – zachodnim znajduje się prostokątny ryzalit nakryty dwuspadowym daszkiem. W tylnej elewacji również ryzalit prostokątny z wejściem do piwnicy w cokole. Ściany ujęte gzymsem podokapowym i cokołem z okienkami piwnicznymi. W profilowanych opaskach znajdują się okna. Budynek nakryty jest czterospadowym dachem z dachówki. W chwili obecnej w budynku ma swoją siedzibę Polskie Stowarzyszenie Młodzieży Sprawnej Inaczej. Warsztaty Terapii Zajęciowej.

Fot. 9. Zespół parkowo – dworski w Zgłobniu; Dwór – obecnie WTZ²¹

²¹ Fotografia Gminna Ewidencja Zabytków

Spichlerz – były renesansowy dwór obronny – wzniesiony został w II połowie XVI wieku; Budynek powstał prawdopodobnie około poł. XVI w., na skraju wzniesienia wysuniętego w głąb błotnistej doliny. Przebudowany został w końcu XVIII w. i na początku XIX w. W wyniku tych prac pozbawiony został cech stylowych i zaadoptowany na spichlerz.

Budynek murowany z cegły i kamienia, otynkowany. Jedna kondygnacja nadziemna, pod częścią obiektu piwnice. Wewnątrz trzy izby; w dwóch sklepienie kolebkowe i zachowane dwa renesansowe portale w części elewacji zachodniej; renesansowo obramowane okna. Tuż pod czterosпадowym dachem, krytym eternitową dachówką, ściany zwieńczone profilowanym gzymsem. Obecnie trwają prace restauratorskie i konserwatorskie zmierzające do zmiany przeznaczenia spichlerza na cele biurowo-magazynowe Regionalnej Składnicy Zabytków Archeologicznych.

Fot. 10. Stary Dwór w Zgłobniu²²

²² Fotografia Gminna Ewidencja Zabytków

Zespół kościoła p.w. Św. Andrzeja Apostoła w Zgłobniu

Zespół kościoła parafialnego w Zgłobniu składający się z kościoła p.w. Św. Andrzeja Apostoła, plebani, wikarówki ulokowany jest na wzgórzu po północnej stronie drogi przecinającej wieś. Kościół p.w. Św. Andrzeja został wzniesiony w 1741 r. dzięki fundacji Teodora Lubomirskiego. W latach 1913 – 1923 został przebudowany poprzez wydłużenie ku zachodowi nawy głównej, dodanie naw bocznych oraz dwóch wież i zakrystii. Prace remontowe odnotowano w latach 1956 – 1958 oraz 1996 r.

Obiekt jest murowany z cegły i kamienia i otynkowany na wysokim cokole. Rzut w kształcie wydłużonego prostokąta. Nawa główna i prezbiterium przykryte sklepieniami kolebkowymi z lunetami; nawy boczne o sklepieniach krzyżowych. Ponad gzymsem i fryzem zamykającym nawę główną, znajdują się okna. Od południa wieża trójkondygnacyjna a od północy dwukondygnacyjna lekko cofnięta w odniesieniu do wieży południowej. Nad nawą główną dach dwuspadowy; nad prezbiterium niższy trójpołaciowy; nad nawami bocznymi dach pulpitowy – całość kryta blachą. Okna w świątyni prostokątne zamknięte łukiem odcinkowym; w wieżach półkoliste.

Fot. 11, 12. Kościół p.w. Św. Andrzeja Apostoła w Zgłobniu²³

Plebania została wzniesiona około roku 1892 w części zachodniej od kościoła, również na wzgórzu. Jest to budowla murowana i otynkowana. Kondygnacje w zależności od

²³ Fotografia autor

ukształtowania terenu – od północy ściana dolnej kondygnacji znajduje się poniżej poziomu posadowienia, - dwukondygnacyjna od południa. Rzut obiektu prostokątny ze zryzalitowanym gankiem wzdłuż osi frontowej. Od strony elewacji ogrodowej trzyosiowy ryzalit z balkonem. Dach czterospadowy, kryty blachą.

Fot. 13, 14. Plebania w Zgłobniu²⁴

Najmłodszym zabytkiem zespołu kościoła parafialnego w Zgłobniu jest Wikarówka wzniesiona w 1929 r. Znajduje się ona poniżej kościoła od strony południowej. Jest to budynek murowany, otynkowany o jednej kondygnacji i częściowo podpiwniczony. Dach pokryty blachą.

Fot. 15, 16. Wikarówka w Zgłobniu²⁵

²⁴ Fotografia Gminna Ewidencja Zabytków

²⁵ Fotografia Gminna Ewidencja Zabytków

Kaplica Św. Marka w Zgłobniu

Kaplica Św. Marka położona jest na tzw. Pasterniku w Zgłobniu. Zgodnie z tradycją i przekazami została wzniesiona na miejscu drewnianego kościoła spalonego przez Tatarów w 1624 r. Budynek murowany z cegły, otynkowany. W najbliższym otoczeniu znajduje się „wieniec” lipowy. Kaplica na rzucie prostokąta; w części ołtarzowej zakończona trójbocznie, zwieńczona wysokim dachem dwuspadowym – od wschodniej części trójpołaciowym pokrytym cementową dachówką. Otwory okienne w ścianach ocznych ostrołukowe, rozglifione do wewnątrz. W profilowanych obramieniach znajdują się ostrołukowe drzwi. Wnętrze jednoprzestrzenne ze sklepieniem krzyżowym.

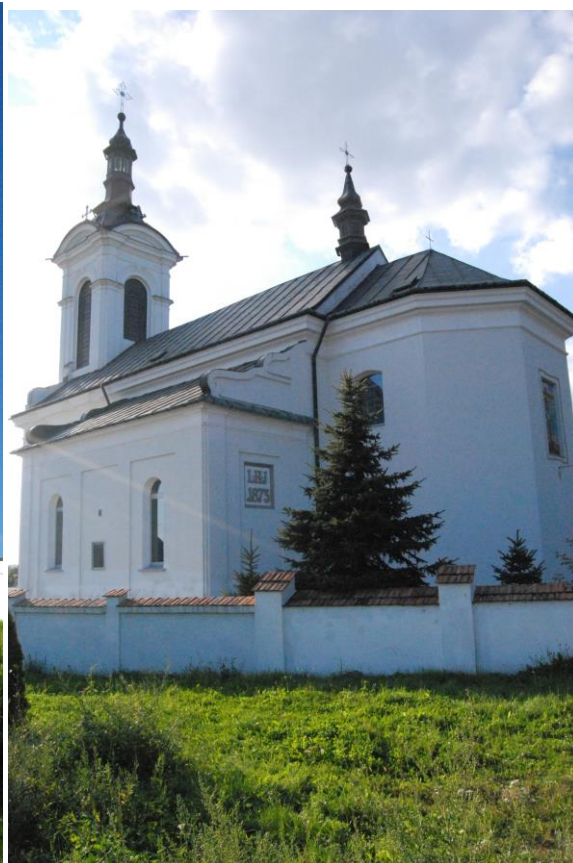
Fot. 17, 18. Kaplica Św. Marka w Zgłobniu²⁶

Zespół kościoła p.w. Wszystkich Świętych w Raławówce - Zabierzów

Zespół kościelny parafii Zabierzów w Raławówce pochodzi z pierwszej ćwierci XVIII wieku. Obecny murowany kościół p.w. Wszystkich Świętych został wzniesiony, w stylu barokowym, przez księcia Jerzego Ignacego Lubomirskiego, właściciela dóbr rzeszowskich, w 1719 r. na miejscu dwóch wcześniejszych świątyń drewnianych, spalonych przez Tatarów w 1624 i 1660 r. Pierwotnie obiekt jednonawowy w chwili obecnej na

²⁶ Fotografia Gminna Ewidencja Zabytków

podstawie krzyża z dobudowanymi nawami bocznymi w formie kaplic (1879 i 1909 r.). Dwukondygnacyjna, opilastrowana wieża dobudowana w 1909 r. zwieńczona latarnią. Elewacje w formie dekoracji ramowej z lizenami w narożach i rozbudowanym gzymsem. Nad nawą główną dach dwuspadowy z ulokowaną pośrodku latarnią; nad prezbiterium nieco niższy trójspadowy; nad nawami bocznymi dachy pulpitowe trójspadowe. Do kościoła przylega kaplica z 1873 r. Została ona wzniesiona przez Ludwika Jędrzejowicza (właściciela Nosówki) i jego żonę Helenę Dąbmską, pełniąc rolę mauzoleum rodzowego. Ołtarz główny świątyni powstał także w 1873 r., a nad nim obrazy "Zdjęcie Pana Jezusa z krzyża" i "Wszyscy święci", których autorem jest malarz Tabiński z Rzeszowa. Kościół otacza od 1895 r. parkan z cegły, fundacji Aleksandra Dąbmskiego z Nosówki. Jego oryginalnymi pozostałymi elementami są dwie bramy i dwie bramki. W pobliżu znajduje się też XVII wieczna plebania, której stan niestety jest bardzo zły.

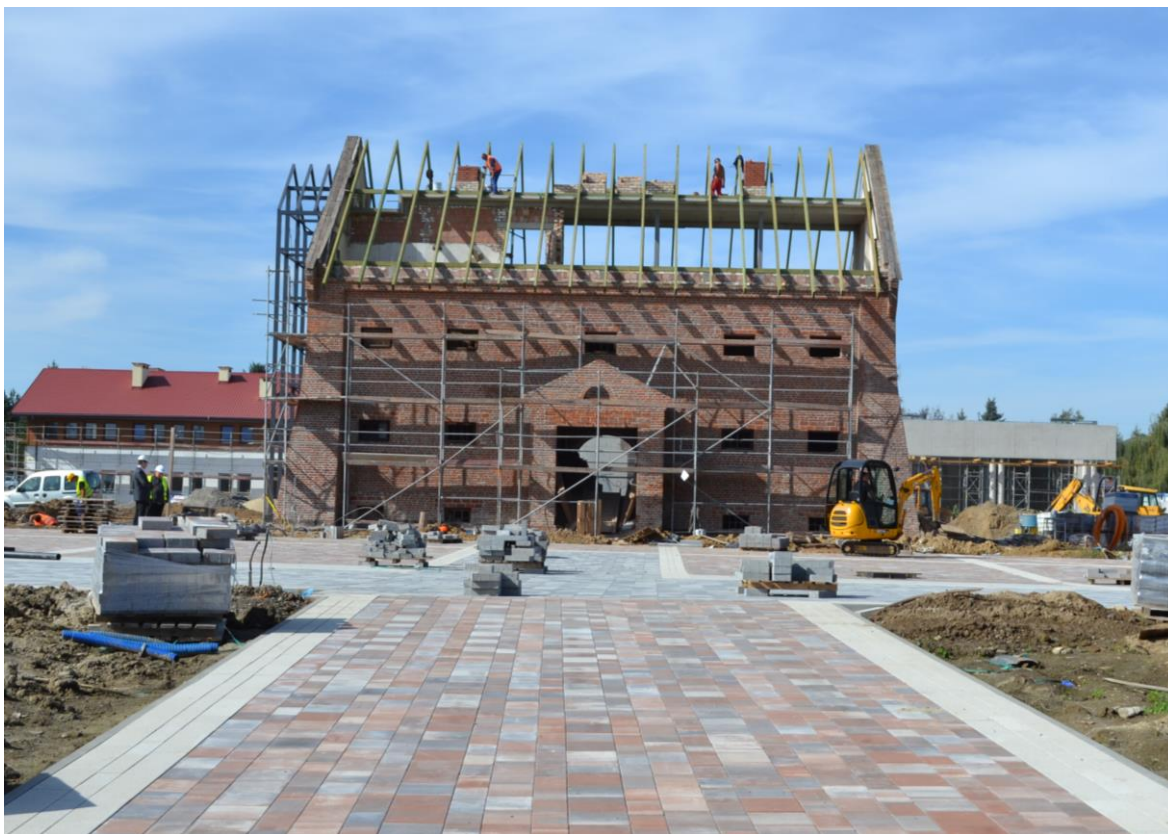

Fot. 19, 20, 21. Zespół kościoła p.w. Wszystkich Świętych w Raclawówce – Zabierzów²⁷

Spichlerz w Boguchwale

Murowany spichlerz usytuowany jest po południowej stronie dawnego założenia pałacowo- parkowego w Boguchwale, na terenie pierwotnego folwarku. Budynek wybudowany zapewne w pierwszej dekadzie XX wieku po 1901 r. Murowany z cegły, nietynkowany. Na rzucie prostokąta z płytkim ryzalitem od frontu. Piętrowy, częściowo podpiwniczony. Piwnice umieszczone wzdłuż krótszych boków, ze sklepieniem odcinkowym, komora zachodnia przedzielona trzyarkadowymi ściankami. Naroża obiektu flankowane szkarpami. Elewacja frontowa pięcioosiowa. Oś środkową elewacji frontowej podkreśla parterowy ryzalit z prostokątną bramą wjazdową, przykryty dwuspadowym daszkiem z gzymsem pod okapem i półkolistym otworem okiennym w szczycie. Elewacja tylna pięciopolowa, rytmicznie podzielona lizenami, z centralnie umieszczoną półkolistą bramą na parterze.

²⁷ Fotografia autor

Fot. 22. Spichlerz w Boguchwałe; obiekt na terenie byłego gospodarstwa rolnego²⁸

3.3. Zabytki ruchome

Rejestr zabytków ruchomych prowadzony jest (podobnie jak rejestr zabytków nieruchomych) przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego.

²⁸ Fotografia Gminna Ewidencja Zabytków

Tab 2. Wykaz zabytków ruchomych wpisanych do wojewódzkiego rejestru zabytków znajdujących się na terenie Gminy Boguchwała²⁹

Lp.	Obiekt	Adres	Datowanie	Nr Decyzji	Data wpisu do rejestru zabytków
2	Wypożyczenie zespołu kościoła parafialnego p.w. Św. Andrzeja Apostoła w Zgłobniu				
	1. Ołtarz główny	Zgłobień	XVIII i XIX wiek	B-147	28.02.2006
	2. Obraz „Św. Andrzej” (w ołtarzu głównym)	Zgłobień	XIX wiek	B-147	28.02.2006
	3. Rzeźba Św. Jan (w ołtarzu głównym)	Zgłobień	I poł. XVII wieku	B-147	28.02.2006
	4. Rzeźba Matka Boża Bolesna (w ołtarzu głównym)	Zgłobień	I poł. XVII wieku	B-147	28.02.2006
	5. Ołtarz boczny północny p.w. Pana Jezusa	Zgłobień	XVIII wiek i 1920 r.	B-147	28.02.2006
	6. Ołtarz boczny południowy p.w. Matki Bożej	Zgłobień	XVIII wiek i 1920 r.	B-147	28.02.2006
	7. Ołtarz boczny p.w. Św. Franciszka	Zgłobień	XIX wiek	B-147	28.02.2006
	8. Ołtarz boczny p.w. M. Nieustającej Pomocy	Zgłobień	1920 r.	B-147	28.02.2006
	9. Balaski	Zgłobień	1925 r.	B-147	28.02.2006
	10. Feretron Matka Boża Niepokalana i Trójca Święta	Zgłobień	k. XIX wiek	B-147	28.02.2006
	11. Feretron Matka Boża z Dzieciątkiem	Zgłobień	k. XIX wiek	B-147	28.02.2006
	12. Feretron Św. Andrzej	Zgłobień	k. XIX wiek	B-147	28.02.2006
	13. Droga krzyżowa	Zgłobień	1927 r.	B-147	28.02.2006
	14. Ambona	Zgłobień	pocz. XX wieku	B-147	28.02.2006
	15. Chór muzyczny	Zgłobień	pocz. XX wieku	B-147	28.02.2006
	16. Ławki	Zgłobień	pocz. XX wieku	B-147	28.02.2006
	17. Polichromia; suchy fresk	Zgłobień	1957 r.	B-147	28.02.2006
	18. Lampa wieczna	Zgłobień	XIX wiek	B-147	28.02.2006
	19. Kropielnica	Zgłobień	XVII wiek	B-147	28.02.2006
	20. Dzwon	Zgłobień	1442 r.	B-147	28.02.2006

²⁹ Zgodnie z Decyzjami Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

2	Wyposażenie kaplicy Św. Marka w Zgłobniu				
	1. Płaskorzeźba – postać dziecka	Zgłobień	XVI wiek	B-146	28.02.2006
	2. Krucyfiks	Zgłobień	k. XVIII wieku	B-146	28.02.2006

3.4. Zabytki archeologiczne

Zabytek archeologiczny to zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem. Stanowisko archeologiczne podlega ochronie jako zabytek ruchomy, będący tym wytworem. Stanowisko archeologiczne podlega ochronie jako zabytek od momentu wpisu do rejestru zabytków lub ujawnieniu w ewidencji stanowisk archeologicznych. Na terenie miasta i gminy Boguchwała występują zabytki archeologiczne. W wyniku badań wykonywanych w ramach tzw. Archeologicznego Zdjęcia Polski, zarejestrowano 124 stanowiska archeologiczne. Są to stanowiska zlokalizowane jeszcze przed właściwą akcją związaną z AZP. Dla tych stanowisk wykonane zostały karty adresowe (dane o stanowisku AZP, mapka lokalizacyjna stanowisko w terenie) stanowiące część gminnej ewidencji zabytków (załącznik nr 2).

Większość zarejestrowanych stanowisk można bliżej określić chronologicznie dzięki charakterystycznym przedmiotom z ceramiki lub narzędziom kamiennym i krzemiennym. Dużo jest również takich obszarów osadniczych, które tylko ogólnie można powiązać z prądziejami. Możliwość przypisania zbioru zabytków do określonego okresu dziejowego czy kojarzenie go z konkretną kulturą archeologiczną pozwala na chronologiczne uporządkowanie znalezionego materiału.

Odstąpienie od ochrony stanowiska archeologicznego może nastąpić tylko na skutek decyzji organu ds. ochrony zabytków – po negatywnej weryfikacji stanowiska lub zakończeniu badań archeologicznych, polegających na całkowitym wyeksploatowaniu. Stanowisko archeologiczne wpisane do rejestru zabytków, które przebadano i w całości wyeksploatowano, podlega skreśleniu z rejestru zabytków.

Najstarszą epoką wyróżnioną przez archeologów na terenie Gminy Boguchwała, jest epoka kamienia. Ślady jej zostały odnalezione w 11 miejscach; najwięcej w Zgłobniu i Niechobrze. Kolejnym okresem okazuje się być najmłodszy „syn” epoki kamienia neolit – z tego wycinka dziejów mamy znacznie więcej obszarów, na których żyli nasi praojcowie – 44 rejony.

Następnie epoki brązu i żelaza – również znacząca ilość miejsc występowania osadnictwa – około 30. I wreszcie powolne wkroczenie w czasy naszej ery, tj. w średniowiecze, itd.

Dzięki konkretnym, charakterystycznym przedmiotom znalezionym na danym obszarze dokładnie określono, do jakiej kultury zaliczały się ludy zamieszkujące tereny gminy.

Z Neolitu:

- Kultura Ceramiki Wstęgowej Rytej – KCWR;
- Kultura Pucharów Lejkowatych – KLP;
- Kultura Lubelsko – Wołyńskiej Ceramiki Malowanej;
- Kultura Ceramiki Sznurkowej – KCSz;

Z epoki brązu:

- Kultura Łużycka;

Z epoki żelaza:

- Kultura Halszacka;
- Kultura Przeworska.

Średniowiecze;

Czasy Nowożytnie;

Podsumowując stwierdzić należy, że na obszarze Gminy Boguchwała występuje wiele interesujących stanowisk archeologicznych. Na większości z nich należałoby „wznowić” badania wykopaliskowe, które pozwoliłyby uzyskać pełniejszą charakterystykę terenu od pradziejów do czasów nowożytnych. Rozpoznanie przede wszystkim należałoby przeprowadzić na stanowiskach z wszystkich okresów dziejowych bez wyjątków, gdyż wszystkie charakteryzują się wycinkową wiedzą na swój temat. Logicznym zatem wydają się fakt, że stosowne będzie branie pod uwagę przede wszystkim tych stanowisk, na których odnaleziono ślady różnoepokowego zasiedlenia. Wyniki badań na tych stanowiskach z dużym prawdopodobieństwem dostarczą nowych, ważnych i ciekawych zabytków, które umożliwią pełniejszą charakterystykę okresu pradziejów interesującego nas obszaru Gminy Boguchwała.

3.5. *Zabytki techniki i przemysłu*

Na obszarze obecnego województwa w latach 1936- 1939 nastąpiło w związku z podjęciem konkretnych działań na podstawie uchwały o budowie Centralnego Okręgu Przemysłowego. O lokalizacji COP-u , mającego stanowić nowy ośrodek przemysłu ciężkiego w centrum kraju, zdecydowały względy obronne, demograficzne i gospodarcze.

Pierwszy projekt koncepcyjny powstał w latach 1928-1929 pod nazwą „ Trójkąt Bezpieczeństwa „. W ramach COP-u w znacznej części obecnego województwa podkarpackiego podjęto budowę zakładów przemysłu zbrojeniowego, maszynowego i energetycznego. Rozwój tych gałęzi przemysłu wymagał budowy przemysłowych linii energetycznych. Niedobory izolatorów wysokiego napięcia uzupełniano importem z Niemiec, Francji i Danii. Aby zmienić to uzależnienie, uznano za konieczne wybudowanie fabryki elektroporcelany i uruchomienie produkcji izolatorów wysokich napięć w kraju. Dzięki nim została wybudowana i uruchomiona w 1939 r. **Fabryka Porcelany – Boguchwała.**

W 1936 roku Ministerstwo Spraw Wojskowych zwróciło się do spółki akcyjnej w Ćmielowie z propozycją budowy fabryki i uruchomienia produkcji izolatorów wysokich napięć. Budowa fabryki zainteresowane było również Ministerstwo Przemysłu i Handlu oraz Zjednoczenie Energetyczne Okręgu Radomsko-Kieleckiego, jako przyszły dystrybutor produkcji. Rządowa propozycja pomocy finansowej na budowę fabryki obwarowana była dwoma warunkami: produkcja izolatorów powinna być zlokalizowana na terenie wchodzącym w skład Centralnego Okręgu Przemysłowego i oparta o licencje Chio Brioss Chicago lub sublicencję tej firmy z Compagni Generale d'Elektroceramique z Francji.

Pierwotnie budowę fabryki miała prowadzić spółka akcyjna składająca się z trzech akcjonariuszy. W 1937 roku inż. Stanisław Syska na zebraniu akcjonariuszy przedstawił plan budowy, kosztorys, wstępne uzgodnienia i terminy rozpoczęcia budowy. Strategiczny akcjonariusz wycofał się ze spółki, to samo uczynili inni akcjonariusze. Spółka przestała istnieć. Inż. Syska oświadczył, że podpisał uzgodnienia z centralnymi władzami i nie może się z nich wycofać, dlatego sam podejmuje się budowy fabryki i skorzysta z pomocy kredytowych państwa.

Po tym zebraniu w biurze projektów inż. Franciszek Tadanier i S-ka w Krakowie dokonał niezbędnej korekty budowy o około 30 – 40 % kubatury. Budowę fabryki podjęło się Przedsiębiorstwo Budowlane inż. Medarda Stadnickiego z Krakowa. Inż. Stanisław Syska podjął się kierowania budową, a następnie fabryką już jako właściciel.

W 1938 roku inż. Stanisław Syska – otrzymawszy ofertę wybudowania fabryki i uruchomienia produkcji izolatorów – udał się na tereny południowo-wschodniej Polski, aby znaleźć dogodne miejsce pod budowę. Wracając ze wspomnianego objazdu do Rzeszowa inż. Syska zauważył tablice z napisem Boguchwała.

Przedłożył władzom kilka propozycji lokalizacyjnych, preferując Boguchwałę. Rząd zaakceptował lokalizację, gdyż odpowiadała następującym warunkom:

- Teren objęty był realizacją programu COP-u III Rejon C, zwany Centralnym Okręgiem Sandomierskim,
- Znaczna nadwyżka siły roboczej,
- Niewielka odległość od Rzeszowa,
- Linia kolejowa relacji Rzeszów- Jasło przez Boguchwałę.

Po wykupieniu licencji od firmy Elektroceramique z Francji , jesienią 1938 roku przystąpił Syska do budowy fabryki na 3 ha parceli wykupionej od Zarządu Dóbr Fundacji Zakładów Naukowo- Rolniczych im. Zenona i Wandy Suszyckich w Boguchwale. Po ośmiu miesiącach budowy powstała fabryka porcelany elektrotechnicznej, stołowej, aptecznej i galanteryjnej. W maju 1939 roku odbył się próbny rozruch fabryki o nazwie **Fabryka Porcelany Boguchwała inż. Stanisław Syska.**

Działania wojenne oszczędziły fabrykę. Okres okupacji hitlerowskiej nie spowodował przerwy w pracy. 31 sierpnia 1941 roku na mocy umowy notarialnej fabryka została przekształcona w spółkę o nazwie Fabryka Porcelany Boguchwała, inż. Stanisław Syska Spółka z o.o. W lipcu 1944 roku nastąpiło wyzwolenie Boguchwały. Fabryka nie pracowała, ale zorganizowana była grupa dozoru zabezpieczająca mienie przed grabieżą. W grudniu 1944 r. wznowiono produkcję elektroporcelany.

Na mocy ustawy z dnia 3 stycznia 1946 r. o przejęciu przez państwo gałęzi gospodarki narodowej (Dz. U. Nr 3 z 1946 r) i zarządzenia Przewodniczącego Komisji ds. Upaństwowienia Przedsiębiorstw z dnia 23 września 1946 r, fabryka porcelany w Boguchwale została objęta wykazem o przejęciu na własność państwa.

Na mocy orzeczenia nr 32 Ministerstwa Przemysłu i Handlu z 2 czerwca 1948 roku , 22 grudnia 1948 r. sporządzono protokół zdawczo-odbiorczy.

Po upaństwowieniu fabryka otrzymała nazwę Państwowa Fabryka Porcelany Elektrotechnicznej Boguchwała w Boguchwale. Z okazji 70 rocznicy Proletariatu zakład zmienił nazwę na Zakłady Porcelany im. L. Waryńskiego w Boguchwale. Nowa nazwa została przyjęta przez załogę i zatwierdzona przez Ministerstwo.

Początek lat dziewięćdziesiątych to okres transformacji ustrojowej w Polsce. W gospodarce oznaczało to przejście od centralnego zarządzania do reguł i mechanizmów wolnego rynku. W takim klimacie zawiązała się grupa inicjatywna która postanowiła prywatyzować przedsiębiorstwo. W wyniku postępowania prywatyzacyjnego utworzono przedsiębiorstwo pod nazwą : Zakłady Porcelany Elektrotechnicznej ZAPEL Spółka Akcyjna w Boguchwale.

4. Obiekty postulowane do wpisu do rejestru zabytków

Na podstawie art. 9 pkt. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami do rejestru wpisuje się obiekt nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Rozpatrując zabytkowe obiekty Gminy Boguchwała, w pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę na zabytki nie objęte decyzjami konserwatorskimi.:

1. W zespole pałacowo – ogrodowym, stajnia – znajdująca się na terenie Podkarpackiego Doradztwa Rolniczego w Boguchwale; budynek murowany, ceglany, otynkowany, dwukondygnacyjny. W chwili obecnej siedziba Biblioteki Publicznej w Boguchwale oraz Biblioteki PODR.

Fot. 23. Biblioteka w Boguchwale³⁰

2. W zespole kościoła parafialnego p.w. Św. Stanisława w Boguchwale Kaplica cmentarna wraz z ogrodzeniem z 1867 r. – budynek ceglany, murowany, otynkowany

³⁰ Fotografia autor

Fot. 24. Kaplica cmentarna w Boguchwale³¹

3. Budynek dworca w Boguchwale zbudowany z końca XIX w. na tzw. trasie wiedeńskiej stanowi jeden z ostatnich zachowanych w dobrym stanie budynków stacyjnych w województwie podkarpackim. Budynek objęty częściową ochroną konserwatorską bez wpisu do rejestru zabytków pod własnym nr ewidencyjnym, znajduje się w gminnym rejestrze obiektów zabytkowych. Budynek wolnostojący, dwukondygnacyjny z poddaszem użytkowym, złożony z części głównej, podpiwniczonej i dwóch parterowych posadowionych wzdłuż osi budynku niepodpiwniczonych przybudówek, jedna w zabudowie szeregowej, druga połączona z budynkiem dworca zadaszeniem nad przejściem dla pieszych od ul. Kolejowej na perony. Ściany zewnętrzne murowane z cegły, ściany poddasza murowane z cegły, dach nad każdą częścią dwuspadowy z

³¹ Fotografia autor

naczółkami i lukarnami nad wejściami, kryty blachą trapezową powlekaną. Od strony torów wiata peronowa wsparta na budynku i żeliwnych słupach.

Fot. 24. Dworzec PKP w Boguchwale ³²

4. W kolejnym etapie proponuje się wpisać do rejestru obiekty małej infrastruktury sakralnej znajdujące się na terenie gminy kapliczki. Najbardziej urzekającym elementem wiejskiego krajobrazu są kapliczki, tworzące małą architekturę wsi. Powstały dla upamiętnienia jakiegoś ważnego wydarzenia, jako wotum w podzięcie za otrzymane dary lub w celu wyproszenia szczególnej łaski. Po jakimś czasie zaczynały pełnić funkcję drogowskazów. Do dzisiaj stanowią doskonałe punkty orientacyjne dla podróżnych. Lokalizacja zabytkowych kapliczek nigdy nie jest przypadkowa. Kapliczki będące dziełem twórców ludowych przedstawiają konkretne sceny z życia Chrystusa oraz świętych. Do powszechnych motywów religijnych można zaliczyć Chrystusa Frasobliwego oraz Pasję, czyli Ukrzyżowanie. Bardzo popularnym patronem – świętkiem jest Jan Nepomucen. Na terenie naszej gminy sporą część stanowią kapliczki typu domkowego oraz słupowego.

³² Fotografia autor

Kapliczki słupowe skromne, ukryte pod sędziwymi drzewami, w starych ogrodach i na skraju dróg. Zbudowane najczęściej z kamienia z wnękami, otynkowane i przykryte spadzistymi daszkami należą zwykle do najstarszych obiektów. Posadowione na niewysokim zazwyczaj postumencie, wznoszone były najczęściej na planie zbliżonym do kwadratu lub nieco rzadziej- zamkniętej podkowy. Do ich budowy wykorzystywano naturalne, łatwo dostępne w okolicy materiały, Stawiane z kamienia ściany wiązano gliną a następnie bielono wapnem , dodając czasem ultramaryny dla uzyskania niebieskiego zabarwienia, dziś zresztą już prawie zupełnie niespotykanego. Kapliczki pierwotnie kryte były gontowymi daszkami w formie ostrosłupa bądź rozłożystego stożka zwieńczonego drewnianym lub kutym w metalu krzyżem o ozdobnie profilowanych ramionach. Wskutek przeróbek związanych z konserwacją i naprawą część obiektów zmieniła swoje oblicze, co w niektórych przypadkach doprowadziło do zatracenia podstawowych walorów - szlachetnej, ascetycznej formy połączonej z naturalnością materiałów. Blaszany dach zastąpił wcześniejszy drewniany, wnęki zabudowano i przeszklono, czasem przebudowa zmieniła proporcje. Brakuje już także oryginalnego wyposażenia wnęk, zniszczonego przez czas, skradzionego przez „miłośników” sztuki.

Murowane kapliczki słupowe możemy odnaleźć właściwie we wszystkich miejscowościach należących do Gminy Boguchwała.

Wiek XIX to czas rozkwitu tradycji wieszania kapliczek skrzynkowych na ścianach domów, drzewach i słupach.³³ Niewielkie skrzyneczki z obrazkami i figurkami świętych umieszczane na drzewach przy polnych drogach, w ogrodach, na ścianach i we wnękach domów to widoczne ale też najbardziej intymne znaki potrzeby kontaktu z sacrum.

Przykładem kapliczki skrzynkowej jest zawieszona na lipie w pobliżu domu Zawojskich w Niechobrze kapliczka z 1873 roku odrestaurowana w 2013 roku.

W przypadku kapliczek i krzyży z okresu do połowy XX wieku, zachowało się stosunkowo mało w pełni wiarygodnych informacji dotyczących okoliczności i czasu ich powstania oraz fundatorów. Natomiast w pamięci mieszkańców przetrwało wiele opowieści i podań z tym związanych. Choć mogą zawierać część prawdy, na ich podstawie nie można rekonstruować faktów. Warto się jednak nad nimi zatrzymać, bo stanowią jeden z najbardziej wartościowych składników dziedzictwa kulturowego naszego regionu.

W przeszłości bardzo dużo kapliczek powstawało z zbiorowej intencji uchronienia od nieszczęścia mieszkańców wsi lub jako dziękczynienie za ich ocalenie. Najwięcej stawiano ich z wdzięczności za ustanie pomoru albo cudowne uchronienie wsi przed zarazą. Na ziemiach

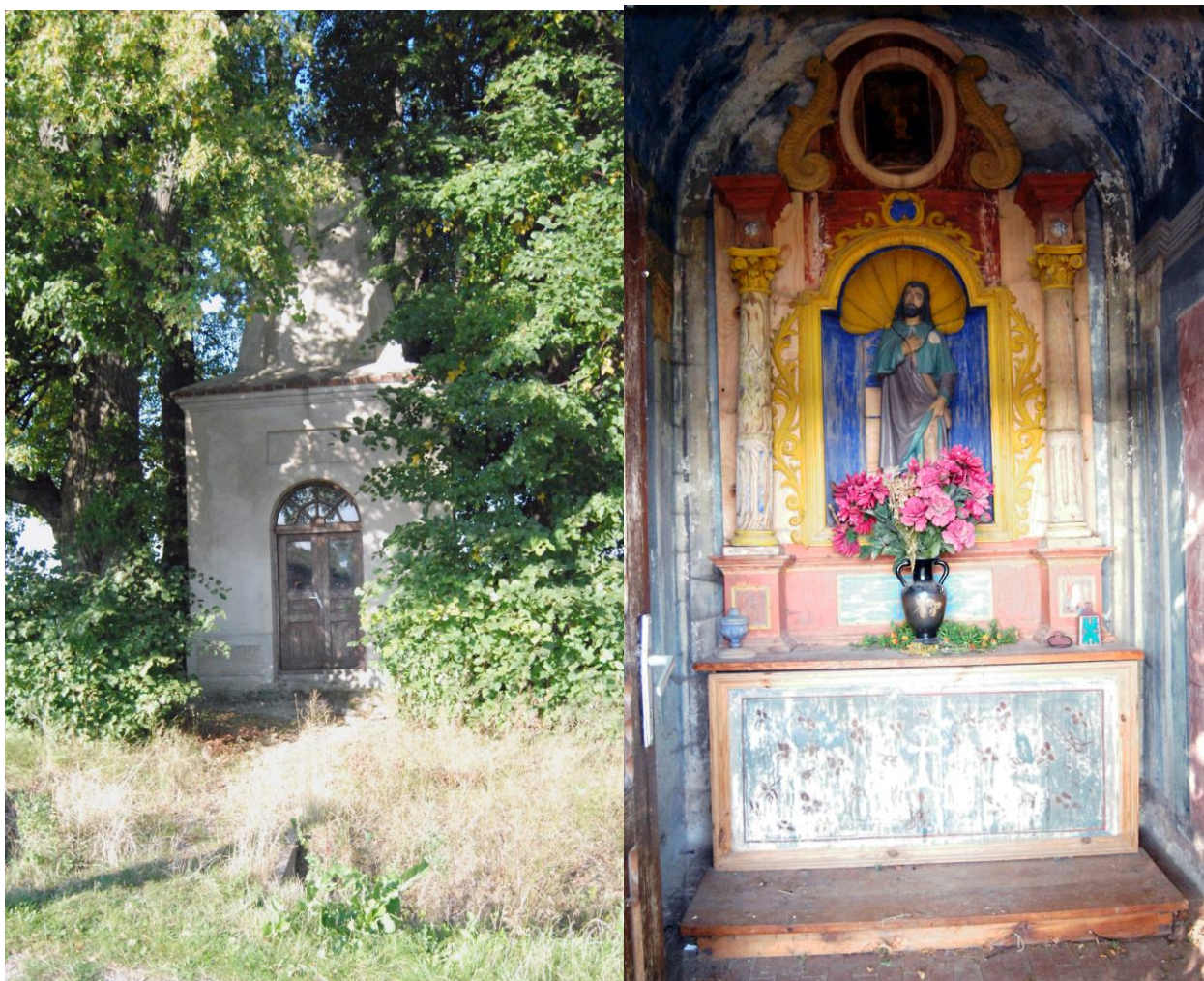
³³ E. Fryś-Pietraszowska, A. Kunczyńska-Iracka, M. Pokropek, Sztuka ludowa w Polsce, Warszawa 1988.

polskich w wieku VIII i XIX w tragicznych latach moru, rozpoznawanego najczęściej jako epidemia cholery, wystawiono wiele kaplic i krzyży³⁴. Wznoszono je, szukając ratunku w opiece boskiej. Zarazę postrzegano bowiem wówczas jako jedno największych zagrożeń, o czym mogą świadczyć brzmiące już archaiczne suplikacje umieszczane na kamiennych postumentach: „Od głodu, moru ognia, wojny zachowaj nas Panie”. Kapliczki i krzyże uświęcały też zbiorowe mogiły zmarłych w czasie epidemii, chowanych często pośpiesznie i bez posługi religijnej.

Kapliczka p.w. św. Rocha została wzniesiona w stylu klasycystycznym i usytuowana przy drodze z Niechobrza do Zgłobnia (tzw. Skotni). Powstanie kapliczki św. Rocha mieszkańcy wiążą właśnie z epidemią cholery. Lokalna tradycja głosi, że kapliczka Św. Rocha stoi w miejscu, gdzie pogrzebano zmarłych na cholerę. Murowana z cegły i kamienia oraz otynkowana została wzniesiona na planie kwadratu o wymiarach 3,50 x 3,50 m i ma kształt sześcianu, zwieńczonego obeliskiem o formie ramowej, na którego szczycie znajduje się żelazny krzyż. Łączna wysokość kapliczki wynosi 9.0 m. Cokół na którym znajduje się budowla ozdobiony jest płycinami prostokątnymi a elewację ozdabiają płyciny o łuku pełnym. Pod okapem daszka znajduje się gzyms. Wejście do kaplicy jest zwieńczone łukiem nad którym znajduje się prostokątna płycina. Wnętrze pokryte jest polichromia typu iluzjonistycznego. Na sklepieniu kolebkowym znajdują się gwiazdy na nieboskłonie, zaś w centralnym miejscu widnieje „ Oko Opatrzności”. Na ścianach widnieją imitacje kolumn i płycizn. Ołtarz został wybudowany w stylu późnobarokowym połączonym z elementami ludowymi. Pierwotnie znajdowała się w nim rzeźba św. Rocha wykonana z drewna, została jednak skradziona. Zastąpiono ją figurką wykonaną z masy betonowej. Nowy wizerunek świętego wzorowany jest na wizerunku znajdującym się w kościele parafialnym w Słocinie.³⁵

³⁴ T. Seweryn, Kapliczki i krzyże przydrożne

³⁵ www.parafia.ospniechobrz.pl

Fot. 25, 26. Kapliczka Św. Rocha i jej wnętrze; między Niechobrzem a Zgłobniem³⁶

Stosownym wydaje się fakt, aby jak najwięcej obiektów znajdujących się na terenie Gminy Boguchwała zostało wpisanych do Wojewódzkiego Rejestru Zabytków. Nie mniej jednak rozpatrując ww. aspekt należy zwrócić uwagę na zapisy znajdujące się w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Określone są zarówno obowiązki jak i uprawnienia właścicieli i użytkowników zabytków.

5. Założenia programowe i polityka Gminy w zakresie ochrony i opieki na zabytkami

Program opieki nad zabytkami gminy Boguchwała jest wyznacznikiem działań w kierunku ochrony dóbr kultury na następne cztery lata od podjęcia przez Radę Miejską uchwały sprawie przyjęcia zaktualizowanego programu na lata 2014 – 2017.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami powinien tworzyć obszar działań prorozwojowych, który będzie miał na celu poprawę funkcjonowania materialnego

³⁶ Fotografia autor

dziedzictwa kulturowego decydującego w znacznym stopniu o zasobach i walorach gminy. Zgodnie z tym polityka Gminy powinna w dużym stopniu wykorzystywać możliwości, jakie niosą zasoby środowiska kulturowego.

5.1. Główne założenia i zadania do realizacji w omawianym zakresie

Głównym celem Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2014 – 2017 jest dążenie do poprawy stanu zasobów dziedzictwa kulturowego z zachowaniem krajobrazu kulturowego gminy oraz podwyższenie świadomości społecznej mieszkańców i właścicieli zabytkowych obiektów.

1. Wykonywać zamierzone działania i zadania samorządowe związane z ochroną i opieką nad zabytkami;
2. Wykorzystywać zasoby kulturowe w charakterze elementu mającego w głównej mierze wpływać na rozwój ekonomiczny miasta i Gminy Boguchwała;
3. Skorelować zadania ochrony i opieki nad zabytkami ze Strategią Rozwoju Społeczno – Gospodarczego Gminy Boguchwała;
4. Zmierzać do całkowitego określenia stanu materialnego dziedzictwa kulturowego Gminy Boguchwała; kontynuować działania zmierzające do aktualizacji Gminnej ewidencji zabytków przy współpracy lokalnych władz sołeckich;
5. Wprowadzić szczegółowe oznakowanie obiektów zabytkowych jak również określić zasady ich udostępniania dla ogółu (w przypadku obiektów znajdujących się w rękach prywatnych); przedstawić dodatkowy system oznakowania na drogach gminnych i powiatowych – zamiarem ułatwienia dostępu i dojazdu do obiektów zabytkowych;
6. Łączyć ochronę środowiska kulturowego z ochroną środowiska przyrodniczego poprzez ochronę krajobrazu naturalnego związanego przestrzennie z historycznymi założeniami architektonicznymi, zachowanie i odtwarzanie dawnych układów i funkcji terenów zielonych w ich pierwotnym kształcie wraz z infrastrukturą, rewaloryzację parków pod kątem zwiększenia ich atrakcyjności jako miejsc wypoczynku;
7. Prowadzić działania w zakresie planowania przestrzennego oraz gospodarki nieruchomościami mające na celu przede wszystkim powstrzymanie degradacji obiektów i obszarów o wartościach zabytkowych i kulturowych oraz podjęcie działań w celu poprawy stanu ich zachowania;

8. Rozsądnie wykorzystać gminne fundusze przeznaczone na działania ratownicze i konserwatorskie jak również dokumentacyjne przy zabytkach szczególnie wartościowych;
9. Wspierać szczególnie te projekty, które związane są ochroną zabytków i opieką nad nimi;
10. Popularyzować wśród właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych wiedzę na temat wytycznych konserwatorskich, zasad etyki i profilaktyki konserwatorskiej;
11. Wzmacniać wśród wyżej wymienionych odpowiedzialności za posiadane zabytkowe mienie;
12. Powiadamiać właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskiwania środków finansowych na remonty, modernizację, konserwację, itp.; w szczególnych przypadkach udzielać pomocy w pisaniu i formułowaniu odpowiednich wniosków;
13. Promować ochronę zabytków jako wartość kształtującą lokalną tożsamość i tradycję.

5.2. Działania w kierunku ochrony zabytków i opieki nad nimi na terenie Gminy Boguchwała

Poniższe działania związane z opieką o ochroną zabytków znajdujących się na terenie Gm. Boguchwała należy rozpatrywać jako pewne wytyczne i kierunki skierowane do wcześniej wymienionego celu. Hasła te, zatem stanowią nie tylko obowiązki czy możliwości działania Urzędu Miejskiego jako wykonawcy prawa lokalnego, ale powinny stanowić główny dokument dla mieszkańców Gm. Boguchwała, w którym zawarte są zapisy dotyczące ochrony i opieki nad lokalnymi zabytki. Działanie, o których wyżej mowa to:

1. Przeprowadzenie remontów najważniejszych, z punktu widzenia zabytku, obiektów znajdujących się na terenie Gminy Boguchwała będących jednocześnie własnością samorządową. Prace winny być przeprowadzone z godnie z wytycznymi konserwatorskimi;
2. Dokonywanie systematycznych przeglądów, przy udziale władz sołeckich, najstarszych obiektów zabytkowych na terenie Gminy Boguchwała; przeprowadzanie ich konserwacji oraz w razie konieczności zabezpieczenia przed niszczeniem;

3. Pobudzanie działań, przy współpracy lokalnych władz sołeckich, związanych ze zmniejszeniem procesów niszczenia obiektów zabytkowych, które stanowią znaczącą wartość w aspekcie nie tylko finansowym, lecz również historycznym i architektonicznym a niebędących w posiadaniu samorządu – współdziałanie w celu konserwacji, renowacji, odbudowy oraz w przypadku zmiany funkcji obiektu – przekształcenie w nową formę użyteczności publicznej;
4. Systematyczne uzupełnianie Gminnej Ewidencji Zabytków i wprowadzanie w niej ważnych zmian;
5. Przeprowadzanie działań w kierunku wpisania jak największej liczby obiektów zabytkowych do rejestru zabytków; w pierwszej kolejności zmierzać do zmiany zapisu decyzji wpisującej zespół pałacowo – parkowy w Boguchwale do rejestru zabytków, o uzupełnienie jej w budynek obecnej biblioteki i kaplicy cmentarnej z otoczeniem, w drugiej kolejności proponuje się uzupełnianie rejestru o wpis budynku Dworca PKP a następnie kapliczki znajdujące się na terenie gminy; w przypadku zabytków ruchomych dążenie do wpisania do rejestru zabytków większości elementów stanowiących wyposażenie obiektów sakralnych – zarówno kościołów jak i kapliczek;
6. Przeprowadzenie działań zmierzających do kompleksowej rewitalizacji zespołów pałacowo-parkowych znajdujących się na terenie Gminy Boguchwała. W przypadku zespołu pałacowo-parkowego w Boguchwale rozpatrywać nie tylko obszar pałacu i otaczającego go parku, lecz również teren stawiska, zabytkowego kościoła oraz terenów byłego gospodarstwa rolnego wraz z osiedlem mieszkaniowym;
7. Informowanie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o właścicielach obiektów zabytkowych o braku należytej o nie dbałości, co w konsekwencji prowadzi do ich niszczenia;
8. Wspieranie i pomoc przy pracach konserwatorskich przy szczególnie cennych zabytkach ruchomych z tereny Gminy Boguchwała, wpisanych do rejestru zabytków – np. wyposażenie kościoła w Boguchwale w Zgłobniu;
9. Przeprowadzanie systematycznych działań mających na celu uporządkowanie obejścia obiektów zabytkowych – związanych z utrzymaniem zieleni, wycinką źle wpływających na obiekt drzewo- i krzewostanów, wymianą lub naprawą otaczających zabytek ciągów pieszych (kocie łby, sześciokątne kostki chodnikowo – drogowe), remontem lub wymianą niepasujących ogrodzeń; w przypadku kapliczek stworzyć warunki (np. ogłosić konkurs na remont kapliczek) właścicielom posesji, na której znajduje się ww. obiekt lub podjąć z nimi współpracę w zamierzonym celu;

10. Wykorzystanie przy remoncie kapliczek gminnych materiałów źródłowych takich jak fotografie czy przekazy lokalnej społeczności w celu przywrócenia ich stanu pierwotnego;
11. Rozpoznanie materiału oryginalnego, z którego powstał zabytkowy obiekt i jego wykorzystanie w konserwacji w pierwszej kolejności;
12. Wdrożenie systemu wsparcia finansowego dla właścicieli i użytkowników zabytkowych obiektów (wpisanych do rejestru zabytków i do Gminnej Ewidencji Zabytków) przeznaczonego na wykonanie prac restauratorskich – ulgi w podatkach, dotacje, itp.;
13. Informowanie mieszkańców gminy o możliwościach pozyskiwania funduszy na prace związane z należyтым stanem utrzymania zabytków i w razie konieczności pomaganie zainteresowanym stronom w pisaniu wniosków o pozyskiwanie potrzebnych dotacji;

5.3. Ochrona wartości niematerialnych

Oprócz zabytków mających znaczenie materialne możemy pokusić się o określenie niematerialnych wartości kulturowych. Kultura niematerialna jest ulotna, są to wytwory ducha, symboliczne treści zapisywane przez społeczeństwa - trudne do odszukania, określenia, zachowania. Pomimo tych trudności podjęto jednak próbę zdefiniowania dziedzictwa kultury niematerialnej. Stało się to w 2003 roku na światowej konwencji UNESCO. Zapisano wówczas, że kultura niematerialna to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Ten rodzaj dziedzictwa jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości.³⁷

Ochrona tych wartości może polegać na:

1. Działaniach związanych z pielęgnowaniem tożsamości kulturowej Gminy Boguchwała – organizowaniu spotkań, imprez, prelekcji ściśle związanych z historią gminy, ważnymi wydarzeniami historycznymi mającymi miejsce na terenie gminy, itp.;
2. Umocnieniu w środowisku, szczególnie młodego pokolenia, tzw. tradycji miejsca – obszaru związanego z jakimś wydarzeniem historycznym lub obiektem czy zespołem obiektów, który już nie istnieje – np. Cmentarze Choleryczne;

³⁷ Centrum Edukacji Obywatelskiej

3. W życiu codziennym używanie i potoczne stosowanie nazw miejscowych – przysiółków – np. Lisiaki, Babia Góra, Przymiarki, Ryjak, itp.;
4. W przypadku kapliczek – bieżąca konserwacja i remonty połączone z kultywowaniem tradycji związanej z tym obiektem – wszelkiego rodzaju modlitwy przy kapliczkach;
5. Pomocy w opiece nad najstarszymi a co za tym idzie zabytkowymi nagrobkami znajdującymi się na terenach cmentarzy parafialnych w gminie; stworzenie ewidencji takich obiektów;
6. Utrwalaniu w świadomości społeczności lokalnej wybitnych postaci związanych z regionem – ksiądz Stanisław Żytkiewicz czy współcześniejszy Tadeusz Nalepa;
7. Wspieraniu inicjatyw oraz grup społecznych, których działania ukierunkowane są na kultywowanie i dokumentowanie lokalnych wartości niematerialnych takich jak pieśni, przyspiewki, potrawy regionalne, itp.; tworzenie i wspieranie kół i stowarzyszeń działających w kierunkach wyżej wymienionych;
8. Wspieraniu lokalnych przejawów poezji; pomoc w publikacji wydawnictw zawierających wiersze rodzimych poetów w formie tomików;
9. Otaczaniu opieką miejsca kultu religijnego – Sanktuarium Maryjnego w Niechobrze;

5.4. Działania popularyzujące opieką i ochronę zabytków oraz edukacyjne mające na celu kształtowanie zachowań społecznych w rozpatrywanym kierunku

1. Zaktualizowanie na stronie internetowej Urzędu Miejskiego, Gminnej Ewidencji Zabytków;
2. Wspieranie wydawnictw obejmujących zagadnienia związane z historią gminy oraz ochroną dóbr kultury (broшуry, książki, itp.);
3. Wydawanie folderów, opracowań czy książek obejmujących szeroki zakres ochrony i opieki nad dobrami kultury z terenu Gminy Boguchwała;
4. Tworzenie pieszych i rowerowych, ścieżek edukacyjno – turystycznych po zasobach dziedzictwa kulturowego gminy; w przypadku istniejących szlaków wydawanie lub aktualizacja istniejących folderów z rozrysowanymi trasami na mapie gminy oraz opisem najciekawszych miejsc; przegląd i konserwacja tablic ze szlakami rowerowymi;

5. Przy współudziale zespołów edukacyjnych np. szkół czy bibliotek oraz Gminnego Ośrodka Kultury i Nauki, wspieranie inicjatywy i działań mających w zamyśle edukowanie dzieci i młodzieży w rozpatrywanym kierunku; organizowanie pogadanek ze straszą społecznością gminy i w możliwy sposób dokumentowanie ich wspomnień;
6. Poprzez wszelkiego rodzaju, atrakcyjne w nagrody, konkursy na temat obiektów zabytkowych z terenu gminy wzbudzanie świadomości ochrony zabytków;
7. Organizowanie nowoczesnych, multimedialnych wystaw stałych oraz czasowych (w przypadku pożyczanych eksponatów) w miejscowych Domach Ludowych, tematycznie związanych gminą czy miejscowościami, mających na celu ukierunkowanie na wizerunek miejscowości czy całej Gminy;
8. Organizowanie happeningów i imprez ściśle związanych z miejscem ich ulokowania (Turniej Rycerski w Boguchwale) połączonych z historycznymi prelekcjami;
9. Wprowadzenie dodatkowego oznakowanie dla zespołu pałacowo – parkowego w Boguchwale jako jednego z głównych punktów leżących na trasie tematycznej i edukacyjnej ścieżki południowo – wschodniej Polski pod nazwa „Turystyczny szlak gniazd rodowych Lubomirskich”; umieszczenie na stronie internetowej dodatkowej informacji dotyczącej w/w szlaku;
10. Tworzenie i wspieranie grup społecznych krzewiących kulturę regionu gminy;
11. Aktywna współpraca z lokalnymi mediami (Wiadomości Boguchwalskie) w celu promocji zabytków i propagowaniu działań związanych z opieką na nimi.
12. Szczegółowe oznakowanie dojazdu do miejsc szczególnie interesujących; przykład znaków poniżej;

Rys. 1. Znaki informujące o interesującym miejscu w gminie i odległości od niego³⁸

5.5. Zadania Gminy Boguchwała w kierunku ochrony zabytków i opieki nad nimi

- wykonywać zamierzone działania i zadania samorządowe związane z ochroną i opieką nad zabytkami,
- włączyć problemy ochrony zabytków i opieki nad nimi do zadań bieżących Gminy Boguchwała,
- powstrzymywać procesy degradacyjne obiektów zabytkowych i działać w kierunku poprawy ich stanu zachowania,
- wykorzystywać zasoby kulturowe w charakterze elementu mającego w głównej mierze wpływać na rozwój ekonomiczny Gminy Boguchwały.
- skorelować zadania ochrony i opieki nad zabytkami ze Strategią Rozwoju Społeczno – Gospodarczego Gminy Boguchwała,
- zmierzać do całkowitego określenia stanu materialnego dziedzictwa kulturowego Gminy Boguchwała,
- kontynuować działania zmierzające do aktualizacji Gminnej ewidencji zabytków przy współpracy lokalnych władz sołeckich,
- wprowadzić szczegółowe oznakowanie obiektów zabytkowych jak również określić zasady ich udostępniania dla ogółu (w przypadku obiektów znajdujących się w rękach prywatnych); przedstawić dodatkowy system oznakowania na drogach gminnych i powiatowych – zamiarem ułatwienia dostępu i dojazdu do obiektów zabytkowych;
- łączyć ochronę środowiska kulturowego z ochroną środowiska przyrodniczego poprzez ochronę krajobrazu naturalnego związanego przestrzennie z historycznymi założeniami architektonicznymi, zachować i odtwarzać dawne układy i funkcje terenów zielonych w

³⁸ Montaż autor

ich pierwotnym kształcie wraz z infrastrukturą, rewaloryzować parki pod kątem zwiększenia ich atrakcyjności jako miejsc wypoczynku,

- prowadzić działania w zakresie planowania przestrzennego oraz gospodarki nieruchomościami mające na celu przede wszystkim powstrzymanie degradacji obiektów i obszarów o wartościach zabytkowych i kulturowych oraz podjąć działania w celu poprawy stanu ich zachowania,
- rozsądnie wykorzystać gminne fundusze przeznaczone na działania ratownicze i konserwatorskie jak również dokumentacyjne przy zabytkach szczególnie wartościowych,
- pozyskiwać zewnętrzne środki na poprawę i odbudowę publicznej przestrzeni znajdującej się w sąsiedztwie zabytków,
- wspierać szczególnie te projekty, które związane są ochroną zabytków i opieką nad nimi,
- popularyzować wśród właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych wiedzę na temat wytycznych konserwatorskich, zasad etyki i profilaktyki konserwatorskiej,
- informować właścicieli obiektów o możliwościach pozyskiwania środków finansowych na remonty, modernizację, konserwację, itp.,
- promować ochronę zabytków jako wartość kształtującą lokalną tożsamość i tradycję.

Głównym celem Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2014 – 2017 jest dążenie do poprawy stanu zasobów dziedzictwa kulturowego z zachowaniem krajobrazu kulturowego gminy oraz podwyższenie świadomości społecznej mieszkańców i właścicieli zabytkowych obiektów.

Stosownie do wymogów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami sprawowanie opieki nad zabytkami w Gminie Boguchwał będzie realizowane w zakresie wyszczególnionych działań:

- utworzenie i prowadzenie elektronicznej bazy danych w oparciu o Gminną Ewidencję Zabytków,
- rozszerzenie i uzupełnienie danych do Gminnej Ewidencji Zabytków poprzez dodatkową wiedzę z archiwum, muzeum, biblioteki i zasobów prywatnych,
- udział w przeglądach technicznych obiektów Gminy, zarejestrowanych w Gminnej Ewidencji Zabytków, co dwa lata,
- opracowanie fotograficzne stanu zachowania zabytków wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków,
- utrzymanie i poprawa stanu technicznego zabytków stanowiących własność gminy,

- dokonanie przeglądu i wytypowanie obiektów celem opracowania harmonogramu prac rewaloryzacyjnych z uwzględnieniem prac konserwatorskich,
- opracowanie programu Rewitalizacji miasta Boguchwały i obiektów historycznych,
- pozyskiwanie środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- opracowanie wytycznych konserwatorskich wraz założeniami programowo – przestrzennymi dla zespołu pałacowo – parkowego w Boguchwale i Zgłobniu oraz uzgodnienie ich w WKZ,
- utrzymanie i poprawa stanu technicznego zabytków nie stanowiących własność Gminy,
- współpraca z właścicielami obiektów zabytkowych w zakresie rewitalizacji w ramach umów lub porozumień wzajemnych,
- pomoc w kontaktach ze służbami konserwatorskimi i archeologicznymi w ramach planowanych prac objętych rewitalizacją,
- określenie zasad udzielania pomocy finansowej właścicielom remontującym obiekty wpisane do rejestru zabytków i Gminnej Ewidencji Zabytków w ramach środków zabezpieczonych w budżecie na dany rok (dotacje),
- określenie zasad udostępniania obiektów zabytkowych w celach turystycznych wspólnie z właścicielami zabytków,
- przygotowanie wniosków do WKZ o wpisanie niektórych wybranych obiektów do rejestru zabytków,
- określenie obiektów, które należy wpisać do rejestru zabytków, będących własnością Gminy Boguchwała,
- określenie obiektów nie będących własnością Gminy Boguchwała a stanowiących znaczącą wartość zabytkową,
- organizowanie konkursów na szczeblu szkół podstawowych, gimnazjalnych i średnich (plastycznych, fotograficznych i historycznych);

5.6. *Monitoring*

- prowadzenie rejestru z realizacji zadań objętych Programem;
- prowadzenie rejestru zmian zachodzących w obiektach wpisanych do rejestru zabytków i Gminnej Ewidencji Zabytków;
- sporządzenie sprawozdania z realizacji Programu i przedstawienie Radzie Miejskiej w Boguchwale;

6. Źródła finansowania

W zakresie sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, spoczywa na właścicielach i posiadaczach zabytków. Obowiązek ten nakłada na nich „ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami”, zakres tej opieki jest określony w art. 5 ustawy. Państwo zobowiązuje się przy tym do wspomagania finansowego zadań realizowanych przy zabytku wpisanym do rejestru. Zgodnie z zapisem art. 73 osoba fizyczna, jednostka samorządu terytorialnego lub inna jednostka organizacyjna, będąca właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadająca taki zabytek w trwałym zarządzie, może ubiegać się o udzielenie dotacji celowej z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy tym zabytku. Dofinansowania udziela się na podstawie zawartej umowy pomiędzy beneficjentem a dotującym. Z uwagi na to, że program jest zbiorem celów dla gminy jako terytorium administracyjnego, a nie wyłącznie dla władz samorządowych, stąd też źródła finansowania nie odnoszą się wyłącznie do środków, którymi dysponować może samorząd. Dlatego zakłada się, że źródłem finansowym w celu realizacji zadań będących w Programie Opieki nad Zabytkami, będą zarówno środki pozostające w dyspozycji władz samorządowych, jak też inne źródła (np. prywatne, rządowe itp.), m.in.:

- środki własne budżetowe Gminy Boguchwała na realizację zadań własnych;
- środki prywatne (osób fizycznych, stowarzyszeń, fundacji, osób prawnych, związków wyznaniowych);
- dotacje podmiotowe dla instytucji, których organizatorem jest samorząd gminy;
- dotacje samorządu województwa dla jednostek samorządu terytorialnego innych szczebli na realizację zadań z zakresu kultury i sztuki;
- środki ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego;
- środki znajdujące się w gestii wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- zaciągane przez Gminę kredyty bankowe;
- dotacje i fundusze celowe rządowych i pozarządowych programów pomocowych;
- zyski z działalności statutowej i gospodarczej;
- fundusze krajowe
- środki Unii Europejskiej
- inne środki przewidziane prawem.

7. Wykaz obiektów i stanowisk archeologicznych Gminnej Ewidencji Zabytków

1	BOGUCHWAŁA	Zespół kościoła parafialnego p.w. św. Stanisława - kościół, ogrodzenie z bramą i dwoma furtkami	Grunwaldzka	
2	BOGUCHWAŁA	Plebania	Tkaczowa	154
3	BOGUCHWAŁA	Kaplica cmentarna; ogrodzenie cmentarza	Przemysłowa	
4	BOGUCHWAŁA	Dworzec kolejowy	Kolejowa	18
5	BOGUCHWAŁA	Most kolejowy	Tkaczowa/Partyzantów	
6	BOGUCHWAŁA	Most kolejowy	Partyzantów	
7	BOGUCHWAŁA	Zespół pałacowo-parkowy - Pałac		
8	BOGUCHWAŁA	Zespół pałacowo-parkowy - Spichlerz		
9	BOGUCHWAŁA	Zespół pałacowo-parkowy - Figura św. Jana Nepomucena		
10	BOGUCHWAŁA	Zespół pałacowo-parkowy - park z ogrodzeniem, stawisko, brama wjazdowa.		
11	BOGUCHWAŁA	Zagroda - dom, budynek gospodarczy	Tkaczowa	261
12	BOGUCHWAŁA	Dom	Grunwaldzka	51
13	BOGUCHWAŁA	Dom	Tkaczowa	67
14	BOGUCHWAŁA	Dom	Tkaczowa	331
15	BOGUCHWAŁA	Dom	Tkaczowa	383
16	BOGUCHWAŁA	Dom	Tkaczowa	385
17	BOGUCHWAŁA	Dom	Akacyjowa	70
18	BOGUCHWAŁA	Willa Angermana	Tkaczowa	145
19	BOGUCHWAŁA	Młyn Wodny	Cicha	4
20	BOGUCHWAŁA	Zespół cegielni - pozostałość budynku z kominem; budynek kancelarii	Kolejowa	
21	BOGUCHWAŁA	Zespół pałacowo-parkowy - Spichlerz		
22	BOGUCHWAŁA	Kapliczka	Grunwaldzka	obok 41
23	BOGUCHWAŁA	Kapliczka	Grunwaldzka	
24	BOGUCHWAŁA	Kapliczka Krzyż	Grunwaldzka	41
25	BOGUCHWAŁA	Kapliczka św. Jana	Łąkowa	
26	BOGUCHWAŁA	Kapliczka	Tkaczowa	71
27	BOGUCHWAŁA	Kapliczka św. Józefa	Tkaczowa	84
28	BOGUCHWAŁA	Kapliczka	Tkaczowa	41
1	KIELANÓWKA	Kapliczka		
2	KIELANÓWKA	Zagroda - dom, stajnia, stodoła		34
1	LUTORYŻ	Kapliczka		311
2	LUTORYŻ	Kapliczka		376
3	LUTORYŻ	Kapliczka		
4	LUTORYŻ	Szkoła		189
5	LUTORYŻ	Dom rządcy ob. plebania		433 A
6	LUTORYŻ	Dom		147
7	LUTORYŻ	Dom		235
8	LUTORYŻ	Dom		259
9	LUTORYŻ	Kapliczka na skarpie		

1	MOGIELNICA	Dom		
2	MOGIELNICA	Kapliczka Krzyż		
1	NIECHOBRZ	Kapliczka pod wezwaniem św. Rocha		
2	NIECHOBRZ	Kapliczka		
3	NIECHOBRZ	Kapliczka		
4	NIECHOBRZ	Kapliczka		568
5	NIECHOBRZ	Kapliczka		
6	NIECHOBRZ	Kapliczka		
7	NIECHOBRZ	Szkoła		679
8	NIECHOBRZ	Zespół dworski - pozostałości - spichlerz		979
9	NIECHOBRZ	Dom		813
10	NIECHOBRZ	Dom		963
11	NIECHOBRZ	Młyn		
12	NIECHOBRZ	Kapliczka		
13	NIECHOBRZ	Kapliczka		
14	NIECHOBRZ	Kapliczka		641
15	NIECHOBRZ	Kapliczka dziękczynna		
16	NIECHOBRZ	Spichlerz		835
17	NIECHOBRZ	Spichlerz		923
1	NOSÓWKA	Kapliczka		363
2	NOSÓWKA	Ochronka		178
3	NOSÓWKA	Most drogowy		
4	NOSÓWKA	Zespół dworski - pozostałości - dwór		189
5	NOSÓWKA	Zespół dworski - spichlerz stary		obok 184
6	NOSÓWKA	Krzyż		
7	NOSÓWKA	Kapliczka		243
8	NOSÓWKA	Zespół dworski - spichlerz nowy		
1	RACŁAWÓWKA	Zespół kościoła rzym.-kat. p. w. Wszystkich Świętych parafii Zabierzów w Racławówce, mur ogr. z kapliczką, 2 bramy, 2 bramki		
2	RACŁAWÓWKA	Kapliczka		
3	RACŁAWÓWKA	Kapliczka		
4	RACŁAWÓWKA	Spichlerz		54
5	RACŁAWÓWKA	Kapliczka św. Rocha		
6	RACŁAWÓWKA	Szkoła		
1	WOLA ZGŁOBIEŃSKA	Kapliczka		
2	WOLA ZGŁOBIEŃSKA	Kapliczka		
3	WOLA ZGŁOBIEŃSKA	Kapliczka		250
4	WOLA ZGŁOBIEŃSKA	Kapliczka		
5	WOLA ZGŁOBIEŃSKA	Dom		70
6	WOLA ZGŁOBIEŃSKA	Dom		122 A
7	WOLA ZGŁOBIEŃSKA	Dom		266
8	WOLA ZGŁOBIEŃSKA	Kapliczka		
9	WOLA ZGŁOBIEŃSKA	Dom		333
1	ZARZECZE	Kapliczka		103
2	ZARZECZE	Kapliczka		160
3	ZARZECZE	Dom		47
4	ZARZECZE	Kapliczka Krzyż		46

5	ZARZECZE	Kapliczka na moście		
6	ZARZECZE	Figura św. Jana Nepomucena		
1	ZGŁOBIEN	Zespół kościoła parafialnego - kościół p. w. św. Andrzeja.		
2	ZGŁOBIEN	Zespół kościoła parafialnego - plebania		
3	ZGŁOBIEN	Zespół kościoła parafialnego - wikarówka		
4	ZGŁOBIEN	Kaplica p. w. św. Marka		
5	ZGŁOBIEN	Kapliczka "latarnia"		
6	ZGŁOBIEN	Most drogowy		
7	ZGŁOBIEN	Zespół dworski - dwór stary		
8	ZGŁOBIEN	Zespół dworski - dwór nowy		
9	ZGŁOBIEN	Zespół dworski - obora		
10	ZGŁOBIEN	Piwnica z zagrody		619
11	ZGŁOBIEN	Kapliczka		
12	ZGŁOBIEN	Kapliczka		
13	ZGŁOBIEN	Kapliczka		197

	LOKALIZACJA	OBIEKT	NR OBSZARU AZP	NR STANOWISKA NA OB AZP	NR STANOWISKA W MIEJSCOWOŚCI
1	BOGUCHWAŁA	osada kultury przeworskiej - OWR	104-75	2	2
2	BOGUCHWAŁA	ślad osadnictwa kultury łużyckiej	104-76	18	3
3	BOGUCHWAŁA	ślad osadnictwa neolitycznego	104-75	3	4
4	BOGUCHWAŁA	ślad osadnictwa kultury przeworskiej - OWR	104-76	19	5
5	BOGUCHWAŁA	ślad osad. neolit.; osad k. łużyckiej-EB-Ha; osad k. przeworskiej-OWR; ślad osad. wczesnośredniow.; osada późnośredniow.	104-76	20	6
6	BOGUCHWAŁA	ślad osadnictwa neolitycznego	104-76	29	7
7	BOGUCHWAŁA	ślad osadnictwa średniowiecznego	104-76	30	8
8	BOGUCHWAŁA	osada prahistoryczna	104-76	31	9
9	BOGUCHWAŁA	osada kultury przeworskiej - OWR	104-75	4	10
10	BOGUCHWAŁA	osada kultury lateńskiej	104-75	5	11
11	BOGUCHWAŁA	ślad osadnictwa kultury lateńskiej	104-75	6	12
12	BOGUCHWAŁA	ślad osadnictwa neolitycznego	104-75	7	13
13	BOGUCHWAŁA	ślad osadnictwa kultury przeworskiej - OWR	104-75	8	14
14	BOGUCHWAŁA	osad KCWR-wczesny neolit; ślad osadnictwa prahistorycznego; ślad osadnictwa późnośredniowiecznego	104-75	12	15
15	KIELANÓWKA	ślad osadnictwa średniowiecznego; osada nowożytna (XVII-XVIIIw)	103-75	15	1
16	KIELANÓWKA	osada KCWR - wczesny neolit	103-75	16	2
17	LUTORYŻ	ślad osadnictwa kultury łużyckiej - EB-Ha	105-75	2	1
18	LUTORYŻ	ślad osadnictwa neolitycznego	105-75	3	2
19	LUTORYŻ	ślad osadnictwa neolitycznego	105-75	4	3
20	LUTORYŻ	osada kultury przeworskiej-OWR; ślad osadnictwa średniowiecznego	105-75	5	4
21	LUTORYŻ	ślad osadnictwa CLP-wcz. neolit; osad neolityczna	105-75	6	5
22	LUTORYŻ	osad CLP - wczesny neolit	105-75	7	6
23	LUTORYŻ	ślad osadnictwa prahistorycznego	105-75	8	7
24	BOGUCHWAŁA	osad CLP - wczesny neolit	105-75	13	17
25	MOGIELNICA	ślad osadnictwa neolitycznego	104-75	11	1
26	MOGIELNICA	ślad osadnictwa neolitycznego	104-75	14	2
27	MOGIELNICA	osada KCWR-CLP - wczesny neolit; ślad osadnictwa neolitycznego	104-75	15	3

28	MOGIELNICA	osada KCWR -wczesny neolit; ślad osadnictwa neolitycznego	104-75	16	4
29	MOGIELNICA	osada kultury przeworskiej - OWR	104-75	17	5
30	MOGIELNICA	śląd osadnictwa z epoki kamienia; ślad osadnictwa późnośredniowiecznego	104-75	18	6
31	MOGIELNICA	śląd osadnictwa średniowiecznego	140-75	20	7
32	MOGIELNICA	śląd osadnictwa neolitycznego; ślad osadnictwa wczesnej EB	104-75	21	8
33	MOGIELNICA	śląd osadnictwa z epoki kamienia	104-75	23	9
34	NIECHOBRZ	śląd osadnictwa prahistorycznego	104-75	22	1
35	NIECHOBRZ	śląd osadnictwa wczesnośredniowiecznego	104-75	25	2
36	NIECHOBRZ	śląd osadnictwa z epoki kamienia	104-75	27	3
37	NIECHOBRZ	śląd osadnictwa z epoki kamienia; ślad osadnictwa średniowiecznego	104-75	28	4
38	NIECHOBRZ	śląd osadnictwa CLP - wczesny neolit	104-75	29	5
39	NIECHOBRZ	śląd osadnictwa neolitycznego	104-75	30	6
40	NIECHOBRZ	śląd osadnictwa z epoki kamienia	104-75	31	7
41	NIECHOBRZ	śląd osadnictwa z epoki kamienia	104-75	32	8
42	NIECHOBRZ	śląd osadnictwa neolitycznego	104-75	33	9
43	NIECHOBRZ	osad kultury przeworskiej - OWR	104-75	34	10
44	NIECHOBRZ	śląd osadnictwa średniowiecznego	104-75	35	11
45	NIECHOBRZ	śląd osadnictwa prahistorycznego	104-75	36	12
46	NIECHOBRZ	śląd osadnictwa neolitycznego	104-75	37	13
47	NOSÓWKA	śląd osadnictwa KCSz-neolit	103-75	1	1
48	NOSÓWKA	śląd osadnictwa neolitycznego; osada kultury przeworskiej-OWR; osada wczesnośredniowieczna	103-75	34	2
49	NOSÓWKA	śląd osadnictwa neolitycznego	103-75	35	3
50	NOSÓWKA	osada średniowieczna	103-75	36	4
51	NOSÓWKA	śląd osadnictwa prahistorycznego	103-75	37	5
52	NOSÓWKA	osada prahistoryczna	103-75	38	6
53	NOSÓWKA	śląd osadnictwa kultury przeworskiej-OWR; osada nowożytna	103-75	51	7
54	NOSÓWKA	osada neolityczna	103-75	52	8
55	NOSÓWKA	śląd osadnictwa z epoki brązu	103-75	61	9
56	NOSÓWKA	śląd osadnictwa z epoki kamienia	104-75	38	10
57	NOSÓWKA	śląd osadnictwa prahistorycznego	104-75	39	11
58	RACŁAWÓWKA	śląd osadnictwa w wcz. EB; ślad osadnictwa kultury przeworskiej-OWR; ślad osadnictwa wczesnośredniowiecznego	104-75	19	1
59	RACŁAWÓWKA	osada wczesnośredniowieczna	104-75	24	2
60	RACŁAWÓWKA	śląd osadnictwa CLP - wczesny neolit	104-75	26	3
61	RACŁAWÓWKA	osada kultury przeworskiej	103-75	17	6
62	RACŁAWÓWKA	osada prahistoryczna	103-75	18	7
63	RACŁAWÓWKA	osada kultury przeworskiej; osada wczesnośredniowieczna	103-75	19	8
64	RACŁAWÓWKA	osada kultury przeworskiej-OWR; ślad osadnictwa późnośredniowiecznego	103-75	20	9
65	RACŁAWÓWKA	osada średniowieczna	103-75	21	10
66	RACŁAWÓWKA	osada wczesnośredniowieczna	103-75	22	11
67	RACŁAWÓWKA	osada KCWR-wczesny neolit; osada k. przeworskiej-OWR; osada wczesnośredniowieczna	103-75	23	12
68	RACŁAWÓWKA	osada wczesnośredniowieczna	103-75	24	13
69	RACŁAWÓWKA	osada prahistoryczna	103-75	25	14
70	WOLA ZGŁOBIŃSKA	śląd osadnictwa z epoki brązu	104-74	1	1
71	WOLA ZGŁOBIŃSKA	osada KWR - wczesny neolit	104-74	33	2
72	WOLA	osada neolityczna; ślad osadnictwa	104-74	34	3

	ZGŁOBIENSKA	prahistorycznego			
73	WOLA ZGŁOBIENSKA	ślad osadnictwa średniowiecznego	104-74	35	4
74	WOLA ZGŁOBIENSKA	osada kultury łużyckiej - EB-Ha	104-74	36	5
75	WOLA ZGŁOBIENSKA	ślad osadnictwa z epoki kamienia; wczesnej epoki brązu	104-74	37	6
76	WOLA ZGŁOBIENSKA	ślad osadnictwa prahistorycznego	104-74	38	7
77	WOLA ZGŁOBIENSKA	ślad osadnictwa późnośredniowiecznego	104-74	39	8
78	WOLA ZGŁOBIENSKA	ślad osadnictwa neolitycznego; osada kultury łużyckiej; ślad osadnictwa nowożytnego	104-74	40	9
79	WOLA ZGŁOBIENSKA	osada kultury łużyckiej - EB-Ha	104-74	41	10
80	WOLA ZGŁOBIENSKA	ślad osadnictwa wczesnośredniowiecznego	104-74	42	11
81	WOLA ZGŁOBIENSKA	ślad osadnictwa średniowiecznego; ślad osadnictwa nowożytnego	104-74	43	12
82	WOLA ZGŁOBIENSKA	ślad osadnictwa średniowiecznego	104-74	44	13
83	WOLA ZGŁOBIENSKA	ślad osadnictwa prahistorycznego	104-74	46	15
84	WOLA ZGŁOBIENSKA	osada neolityczna; ślad osadnictwa prahistorycznego	104-74	47	16
85	WOLA ZGŁOBIENSKA	osada CLP - wczesny neolit; osada łużycka EB-Ha	104-74	48	17
86	WOLA ZGŁOBIENSKA	ślad osadnictwa neolitycznego; osada prahistoryczna	104-74	49	18
87	WOLA ZGŁOBIENSKA	ślad osadnictwa neolitycznego	104-74	50	19
88	WOLA ZGŁOBIENSKA	osada kultury przeworskiej	104-74	51	20
89	WOLA ZGŁOBIENSKA	osada lubelsko-wołyńskiej ceramiki malowanej; osada kultury łużyckiej - EB-Ha	104-74	52	21
90	WOLA ZGŁOBIENSKA	osada z epoki brązu	104-74	53	22
91	WOLA ZGŁOBIENSKA	osada neolityczna	104-74	54	23
92	WOLA ZGŁOBIENSKA	osada KCWR i CLP - wcz. neolit; osada k. łużyckiej - Eb-Ha; osada k. przeworskiej - OWR, ślad osad. nowożytnego	104-74	56	24
93	WOLA ZGŁOBIENSKA	osada CLP - wcz. neolit; osada w wcz. epoki brązu; osada k. łużyckiej	104-74	56	25
94	WOLA ZGŁOBIENSKA	osada neolityczna	104-74	57	26
95	WOLA ZGŁOBIENSKA	osada CLP - wcz. neolit; ślad osadnictwa wczesnej EB	104-74	58	27
96	WOLA ZGŁOBIENSKA	ślad osadnictwa neolitycznego; ślad osadnictwa prahistorycznego	104-74	59	28
97	WOLA ZGŁOBIENSKA	osada kultury łużyckiej - EB-Ha	104-74	60	29
98	WOLA ZGŁOBIENSKA	ślad osadnictwa prahistorycznego	104-74	61	30
99	ZARZECZE	ślad osadnictwa neolitycznego	105-75	9	1
100	ZARZECZE	ślad osadnictwa neolitycznego	105-75	10	2
101	ZARZECZE	ślad osadnictwa KPL - neolit	105-75	11	3
102	ZARZECZE	cmmentarzysko kultury łużyckiej - EB-Ha	105-75	12	4
103	ZGŁOBIEN	ślad osadnictwa prahistorycznego	104-75	9	1
104	ZGŁOBIEN	osada wczesnośredniowieczna	104-75	10	2
105	ZGŁOBIEN	ślad osadnictwa CLP - wczesny neolit	104-75	40	3
106	ZGŁOBIEN	ślad osadnictwa z epoki kamienia	104-75	41	4
107	ZGŁOBIEN	ślad osadnictwa z epoki kamienia	104-75	42	5
108	ZGŁOBIEN	ślad osadnictwa średniowiecznego	104-75	43	6
109	ZGŁOBIEN	osada wczesnośredniowieczna	104-75	44	7
110	ZGŁOBIEN	ślad osadnictwa z epoki kamienia	104-75	45	8
111	ZGŁOBIEN	osad k. przeworskiej - OWR; osada wczesnośredniowieczna; ślad osady	103-75	26	9

		pożnośredniowiecznej			
112	ZGŁOBIEN	śląd osadnictwa neolitycznego; śląd osadnictwa wczesnej EB	103-75	27	10
113	ZGŁOBIEN	śląd osadn. k. łużyckiej - EB-Ha; śląd osadnictwa średniowiecznego; osad prahistoryczna	103-75	28	11
114	ZGŁOBIEN	śląd osadnictwa neolitycznego; śląd osadnictwa k. przeworskiej; śląd osadnictwa średniowiecznego	103-75	29	12
115	ZGŁOBIEN	osada z epoki kamienia	103-75	30	13
116	ZGŁOBIEN	osada neolityczna	103-75	31	14
117	ZGŁOBIEN	śląd osadnictwa z epoki kamienia	103-75	32	15
118	ZGŁOBIEN	osada k. przeworskiej - OWR; śląd osadnictwa wczesnośredniowiecznego	103-75	33	16
119	ZGŁOBIEN	śląd osadnictwa z wczesnej epoki brązu; śląd osadnictwa prahistorycznego	103-74	123	17
120	ZGŁOBIEN	śląd osadnictwa kultury przeworskiej - OWR	103-74	127	18
121	ZGŁOBIEN	śląd osadnictwa KCWR-wcz. neolit; osada z wcz. epoki brązu; śląd osadnictwa prahistorycznego; śląd osadnictwa nowożytnego	103-74	128	19
122	ZGŁOBIEN	śląd osadnictwa prahistorycznego	104-74	20	20
123	WOLA ZGŁOBIENSKA	śląd osadnictwa - OWR	104-74	45	14
124	BOGUCHWAŁA	śląd osadnictwa kultury łużyckiej	104-76	41	16